

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav etnologie

Bakalářská práce

Adéla Šestáková

Kouzelná pohádka a její proměny v dílech 17. – 19. století

Magic fairytale and its metamorphoses in works of 17th to 19th century

Praha 2011

vedoucí práce: Doc. PhDr. Ludmila Sochorová, CSc.

„Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Praze dne

Adéla Šestáková

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na zkoumání vývoje pohádek s důrazem na literární adaptace kouzelných pohádek 17. – 19. století. Skládá se z teoretické a praktické části. V první kapitole se rozebírá základní charakteristika pohádky, její definování, rysy a rozdělení. Dále se práce zabývá teoriemi o původu folklorních pohádek a způsoby jejich rozboru z vědeckého hlediska. Na konci této části je pohádka rozebrána jakožto literární žánr.

Druhá část představuje spisovatele Charlese Perraulta, bratry Grimmy, Karla Jaromíra Erbena a Boženu Němcovou. Každý z nich přistupuje ke své pohádkové tvorbě odlišným způsobem, který je v této části popsán. U jednotlivých autorů se nejdříve seznámíme s jejich životopisem, dále dobou, ve které žili, spolu s jejím historickým a společenským pozadím a v neposlední řadě s jejich literární tvorbou s důrazem na dílo pohádkářské.

Poslední kapitola obsahuje praktickou část bakalářské práce. Jsou zde komparovány dva pohádkové syžety, které se objevují u autorů z druhé kapitoly. Nejdříve se seznámíme s historií a stručným dějem pohádek, poté následuje samotný rozbor odlišností a znaků v jednotlivých verzích, a nakonec je příběh rozebrán na jednotlivé typy, motivy a funkce.

Klíčová slova: pohádka, folklór, komparace, komparatistika, klasicismus, romantismus, národní obrození

Annotation

This bachelor thesis focuses on examining the development of fairytales with an emphasis on literary adaptations of magic fairytales of the 17th to the 19th century. It consists of theoretical and practical parts. The first chapter discusses the basic characteristics of fairytales, its definition, features, classification. Furthermore, the work deals with theories about the origin of folktales and ways of their analysis from a scientific point of view. At the end of this part fairytales are analysed as a literary genre.

The second part represents writers Charles Perrault, Brothers Grimm, Karel Jaromír Erben and Božena Němcová. Each of these authors approaches to their fairytale works in a different way, which is described in this section. In chapters of each writer, we first learn

about their biography, as well as the time in which they lived, along with its historical and social background and last but not least, with their literary production with an emphasis on fairytale work.

The last chapter contains a practical part of thesis. There is comparison of two magic fairytales, that appear in the works of authors from the second chapter. First we meet with a history and short plot of the tales, followed by analysis of their characters and differences in the various versions, and ultimately the story is divided into individual types, motifs and functions.

Key words: folktale, fairytale, folklore, comparison, comparative, classicism, romanticism, national revival

Obsah

Úvod	7
1 Vývoj pohádkového žánru	9
1. 1 Základní charakteristika pohádky	9
1. 2 Teorie o původu pohádek	10
1. 2. 1 Mytologická teorie	11
1. 2. 2 Migrační teorie	11
1. 2. 3 Antropologická teorie	12
1. 2. 4 Historicko-geografická metoda	12
1. 2. 5 Psychoanalytické interpretace	13
1. 2. 6 Obecně platné názory	13
1. 3 Analýza pohádkových látek	14
1. 3. 1 Thompson – typy a motivy	14
1. 3. 2 V. J. Propp – morfologie	17
1. 4 Pohádkové látky v literatuře, sbírky pohádek	19
1. 5 Pohádka jako literární žánr	22
2 Autoři vybraných pohádkových sbírek	24
2. 1 Charles Perrault (1628 – 1703)	24
2. 1. 1 Život	24
2. 1. 2 Dílo	24
2. 2 Jacob (1785 – 1863) a Wilhelm (1786 – 1859) Grimmovi	26
2. 2. 1 Život	26
2. 2. 2 Dílo	27
2. 3 Karel Jaromír Erben (1811 – 1870)	29
2. 3. 1 Život	29
2. 3. 2 Dílo	31
2. 4 Božena Němcová (1820 – 1862)	33
2. 4. 1 Život	33
2. 4. 2 Dílo	35
3 Komparace pohádek Popelka a Červená karkulka	37
3. 1 Popelka	37
3. 1. 1 Stručný děj	38
3. 1. 2 Komparace	38
3. 1. 3 Motivický rozbor podle S. Thompsona	42

3. 1. 4 Rozbor funkcí podle V. J. Proppa	45
3. 1. 5 Shrnutí.....	45
3. 2 Červená karkulka	46
3. 2. 1 Stručný děj	46
3. 2. 2 Komparace	47
3. 2. 3 Motivický rozbor podle S. Thompsona	50
3. 2. 4 Rozbor funkcí podle V. J. Proppa	50
3. 2. 5 Shrnutí.....	51
Závěr.....	52
Zdroje	54
Bibliografie.....	54
Internetové zdroje	56
Přílohy	57

Úvod

S pohádkami se setkáváme od útlého dětství. Neznám nikoho, komu by je rodiče, prarodiče a další lidé v jeho okruhu, nevyprávěli, nebo nečetli. V dnešní době jsou pohádky určeny primárně dětem, ale dříve tomu tak nebylo. Tento trend započal až v 18. století, hlavně díky sbírce pohádek bratří Grimmů. Do té doby byla pohádka určena všem lidem pro pobavení ve volných chvílích.

Pohádka má bezpochyby své kořeny v ústní lidové tradici, ale postupem doby jde ruku v ruce s rozvojem literatury a dalších médií. Osobně jsem jako malé dítě slýchávala od jedné pohádky více verzí, které patrně pocházely jednak z ústního převyprávování, z literárních děl, ale i z fantazie vypravěče. Tato zkušenost mě inspirovala k výběru tématu mé bakalářské práce, která se zabývá proměnami kouzelných pohádek s důrazem na odlišnosti ve sbírkách pohádek Charlese Perraulta, Jacoba a Wilhelma Grimma, Karla Jaromíra Erbena a Boženy Němcové.

Bakalářské práce je rozdělena do tří částí. První z nich nastiňuje vývoj pohádkového žánru. Na počátku bylo třeba uvést základní charakteristiku pohádek, k čemuž jsem měla k dispozici tři knihy encyklopedického charakteru zejména *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Sv. 3. Věcná část: O-Ž*, dále pak *Encyklopedie literárních žánrů* a *Slovník literární teorie*. V další podkapitole uvádím přehled vědeckého zájmu o pohádku v nejvýznamnějších folkloristických tezích ohledně původu a šíření pohádkových látek. K teorii o původu pohádek mi posloužily zejména publikace Hany Šmahelové *Návraty a proměny* a Karla Horálka *Folklór a světová literatura*. K doplnění psychologického přístupu jsem citovala z knihy *Psychologický výklad pohádek* od Marie - Louise von Franze. K základnímu popsání dvou hlavních vědeckých postupů rozboru pohádek jsem využila práce autorů obou variant. Pro rozbor funkcí pohádek jsem vycházela z díla Vladimíra Jakovleviče Proppa *Morfologie pohádky* a pro popsání typů a motivů jsem vycházela z díla Stitha Thompsona *The Folktale*. Ve dvou posledních podkapitolách první části se zabývám pohádkou v literatuře. Pohádky sice vycházejí z ústní lidové kultury, ale její podoby nalézáme v písemnictví. Toto zprostředkování, nám pomocí přehledu sbírek pohádek nabízí možnost zkoumat vývoj přístupu autorů k pohádkové látce a zároveň i dobu a rysy společnosti, ve které spisovatel žil. Protože se v dalších kapitolách věnuji pohádkám v literárních adaptacích, přiřadila jsem na závěr této kapitoly dělení pohádky v literatuře. Obě poslední části vycházejí ponejvíce z knihy *Návraty a proměny* od H. Šmahelové.

Druhá část obsahuje informace o autorech, jejichž pohádky jsem si vybrala ke komparaci. Jedná se o Ch. Perraulta, zakladatele pohádkového žánru, bratry Grimmy, kteří pohádku uvedli do vědeckého zkoumání a dva české pohádkáře - K. J. Erbena, který si svou badatelskou činností zasloužil uznání po celé Evropě a B. Němcovou, která se se svým vypravěčským umem stala nejpopulárnější autorkou pohádek v Čechách. U každého autora se nejdříve seznámíme s jeho životopisem a poté s jeho literárním dílem, přičemž je kladen důraz na pohádkovou tvorbu. Úkolem této kapitoly je rozlišit přístupy jednotlivých autorů jak v osobní rovině spisovatele, tak i v kontextu doby, ve které žil. Informace o spisovatelích jsem čerpala u Ch. Perraulta z doslovu Zdeňka Hrbaty ze sbírky *Francouzské pohádky*, z poznámky Františka Hrubína v knize *Pohádky matky Husy* a z *Dějin francouzské literatury* od Josefa Kopala, u Grimmů zejména z úvodní studie Jaromíra Jecha ve sbírce *Německé pohádky* a u Erbena a Němcové hlavně z *Dějin české literatury II (Literatura národního obrození)* a z *České literatury národního obrození*. Některé biografické údaje jsem vyhledávala i pomocí online encyklopedie *Wikipedia*.

Obsah z druhé kapitoly navazuje na třetí, praktickou část, kde srovnávám dvě známé pohádky, které se objevují u autorů v předešlé kapitole. Komparuji zde příběh o Popelce a červené karkulce. Nejdříve porovnávám rozdíly mezi verzemi a popisují osobní a kulturní rysy jednotlivých spisovatelů. Poté jsem provedla rozbor základního děje pohádky pomocí klasifikace S. Thompsona a morfologie V. J. Proppa. V obou případech jsem postupovala dle jejich stěžejních děl *The Folktale* (případně soupisu motivů, který je dostupný online a je bibliografickým nástrojem umožňujícím vyhledání konkrétního pohádkového příběhu na základě jeho obsahu) a *Morfologie pohádky*.

V závěru práce shrnuji poznatky, které jsem získala. Zejména se zaměřuji na adaptace pohádky od počátku jejího zařazení mezi literární žánry až po rozkvět zájmu vědeckého bádání o látkách lidové slovesnosti. Snažila jsem se tedy o komparaci děl čtyř významných autorů světové a české literatury 17. – 19. století, abych na nich demonstrovala vývoj přístupu k pohádce v tomto období.

1 Vývoj pohádkového žánru

1. 1 Základní charakteristika pohádky

Encyklopedie literárních žánrů pohádku definuje jako „Zábavný, zpravidla prozaický žánr folklorního původu s fantastickým příběhem.“¹ V *Národopisné encyklopedii* nalezneme rozvinutější definici ze společného díla *Anmerkungen zu den Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm*² významných folkloristů Johannese Bolteho a Jiřího Polívky. „Pohádka, vyprávění vymyšlené s básnickou fantazií, zejm. ze světa nadpřirozených jevů; příběh, který není vázán na podmínky reálného života, každý si ho rád poslechne, třebaže nevěří, že by se mohl přihodit ve skutečnosti.“³

Pohádka se řadí mezi epické žánry lidové slovesnosti. Vyznačuje se neurčitostí času (například „Byla jednou jedna...“) a prostředí (například „Za sedmero horami...“), což souvisí i s tím, že využívá stereotypní formule (například „žil byl“ nebo „zazvonil zvonec a pohádka je konec“). Často se objevují magická čísla (například tři hádanky, sedmero krkavců, za devatero řekami). V dějovém vyprávění najdeme retardace, opakování motivů, gradační variace, což přispívá k větší napjatosti posluchače nebo čtenáře. Příběhy většinou obsahují neobvyklé, nadpřirozené, zázračné a kouzelné motivy, díky kterým se pohádky zjevně jeví jako nereálné příběhy. Pohádky zpravidla končí šťastným koncem, kde vítězí dobro nad zlem, slabší nad silnějším, chudý nad bohatým...

Obecně je problematické, jak pohádky klasifikovat, protože jejich motivy se navzájem prolínají. Každý badatel si druhy pohádek rozřadil do jiného schématu. Mohu zde pro začátek popsat základní rozdělení pohádek dle jejich obsahu, jak je uvedeno ve *Slovníku literárních žánrů*.⁴

1. Kouzelné – jsou nejstarší i nejpočetnější skupinou, objevují se v ní magické, nadpřirozené prvky. Reálné a fantastické, přírodní a lidské je zde v jednotě.

---

¹ MOCNÁ, D., PETERKA, J., a kol., *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha, Litomyšl: Paseka, 2004. s. 472.

² Dílo obsahuje komentáře k pohádkám bratří Grimmů. Vyšlo v pěti svazcích v letech 1913 – 1932.

³ *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Sv. 3. Věcná část: O-Ž*. [hl. red. Stanislav Brouček, Richard Jeřábek]. Praha: Mladá fronta, 2007. s. 759.

⁴ MOCNÁ, D., PETERKA, J., a kol., *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha, Litomyšl: Paseka, 2004. S. 473.

2. Zvířecí – vystupují v nich zvířecí protagonisté, kteří jinak plní jen pomocné role. Typickým příkladem je pohádka O kohoutkovi a slepičce.

3. Legendární – opírají svůj děj o náboženské postavy (Kristus, svatý Petr atd.).

4. Novelistické – jsou nejmladší. Fiktivnost je zde minimální. Jejich děj klade důraz na každodenní život prostých lidí, včetně sociálních otázek (například Chytrá horákyně).

Jak jsem se již zmínila, neexistuje žádná univerzální klasifikace pohádek. Jednotliví vědci používají různá rozčlenění. Pro příklad uvedu dělení Jiřího Polívky z jeho pětidílné práce *Súpis slovenských rozprávok*, které je bohatší, než základní schéma výše.⁵

1. Rozprávky s živly nadprirodzenými.

2. Legendy a legendárne rozprávky.

3. Rozprávky o bytostiach nadprirodzených alebo vládnúcich silami nadpřirozenými.

4. Novely a poviedky z obecného života.

5. Poviedky žartovné, anekdoty.

6. Zvieracie látky.

7. Povesti.

1. 2 Teorie o původu pohádek

Folklorní pohádky mají svůj primární původ v ústní lidové tradici. Mezi lidmi se šíří formou vyprávění. Dle mého tento fakt vystihuje Karel Čapek v knize *Marsyas čili na okraj literatury* v kapitole *K teorii pohádky*.

„Pohádka totiž není původně literatura; pohádka je povídání. Pravá lidová pohádka nevzniká tím, že ji národopisný sběratel zaznamená, nýbrž tím, že ji babička povídá dětem, člen kmene Yoruba členům kmene Yoruba⁶ nebo profesionální pohádkář auditoriu v arabské

---

⁵ *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Sv. 3. Věcná část: O-Ž.* [hl. red. Stanislav Brouček, Richard Jeřábek]. Praha: Mladá fronta, 2007. s. 760.

⁶ Yorubové jsou etnická skupina, žijící převážně v Nigérii.

WIKIPEDIA, *Yoruba*. [online]. Posl. akt. 13. 5. 2011. Dostupné z <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Yoruba>>

*kavárně. Skutečná pohádka, pohádka ve své pravé funkci, je povídání v kruhu posluchačů. Rodí se z potřeby vypravovat a rozkoše naslouchat.*⁷

Nejstarší teorie pohádky je Platónova, že pohádky jsou povídačky chův.⁸ Tento názor je samozřejmě platný, protože pohádky jsou dodnes vyprávěny hlavně matkami, babičkami i chůvami. Pohádka však původně nebyla primárně určena dětem. Sloužila k pobavení lidu ve volných chvílích i při rukodělných pracích. V době osvícenství bavila i vyšší společnost. Až od první poloviny 19. století jsou pohádky určené také dětem, a to sbírkou bratří Grimmů *Kinder – und Hausmärchen*, což by se dalo volně přeložit jako Pohádky pro děti a domov. Tímto dílem počal i zájem o pohádku jakožto předmět vědeckého zkoumání. Vzniklo několik folkloristických teorií o výkladu, původu a šíření pohádkové látky.

1. 2. 1 Mytologická teorie

Studium folklóru bylo v první polovině 18. století na počátku. Romantismus viděl v lidové kultuře starobylost a národní podstatu (folklór se rodí „z ducha národa“), původnost a vysoký morální obsah. Mytologické teorie bratří Grimmů, zejména Jacoba, „*vycházela z představy, že pohádky jsou pozůstatky starých mýtů, které si každý národ přinesl ze společné asijské pravlasti tak jako svůj jazyk.*“⁹ Zastánci (v českém prostředí K. J. Erben) tohoto výkladu hledali v lidové slovesnosti trosky indoevropského mytického obrazu světa. Teorii rozpracoval Max Müller v roce 1856, který zárodky pohádek kladl už do prehistorické doby a vykládal jejich skladbu v rámci slunečních mýtů a kosmologických představ.

1. 2. 2 Migrační teorie

Formuje se od poloviny 19. století. Orientalista a zakladatel slovesné komparistiky Theodor Benfrey na základě srovnávacích studií literárních památek (podrobně zkoumal rozšíření zejména indického sborníku *Pančatantra*) odhalil řadu společných souvislostí, čímž

---

⁷ ČAPEK, K., *Marsyas čili na okraj literatury*. K teorii pohádky. Aventinum, 1931. [online]. Posl. akt. 26. 11. 2009 [cit. 10. 7. 2011]. Dostupné z http://cs.wikisource.org/wiki/Marsyas_%C4%8Dili_na_okraj_literatury/K_teorii_poh%C3%A1dky

⁸ Tamtéž.

⁹ ŠMAHELOVÁ, H., *Návraty a proměny*. Praha: Albatros, 1989. s. 26.

se odhalilo, že jednotlivé motivy se šíří od jednoho národa k druhému. Benfrey odmítal, že by pohádky vyvstávaly od jednotlivých národů. Podle něho se jednotlivé syžety šířily z jednoho místa (Indie). Další badatelé poté objevili i jiné zdroje (například starý Egypt). U nás byli následovníky migrační teorie hlavně Jiří Polívka a Václav Tille.

1. 2. 3 Antropologická teorie

Na základě etnologických výzkumů mimoevropských národů se v polovině 19. století utvořila myšlenka polygenetického původu pohádek. Bylo totiž zjištěno, že se u mnoha národů objevují stejné nebo velmi podobné pohádkové látky (syžety, motivy, postavy...) přesto, že mezi těmito etnickými skupinami nebyly prokázány žádné vztahy. Představiteli této teorie jsou zejména Andrew Lang, Edward Burnett Taylor a James Georges Frazer vykládali možnost vzniku jedné látky na různých místech společnými antropologickými a psychickými rysy, podobnou sociální, hospodářskou a náboženskou kulturou. Sám Lang ale nakonec přiznal, že původ pohádek se nedá postihnout.¹⁰

1. 2. 4 Historicko-geografická metoda

Vycházela z tzv. finské školy, která zkoumala hlavně vlivy kulturních vztahů na proměny folklorních látek, při přecházení z jedné kultury na druhou. Roku 1883 tuto metodu začal používat Fin Kaarle Krohn se svým následovníkem Antti Aarnem. Tito badatelé předpokládali, že shromážděním a rozbořením úplného souboru ústních i literárních typů lidové slovesnosti budou moci zkoumat jejich původ a směry šíření. V roce 1910 vyšel Aarneho katalog pohádkových typů, který v letech 1928 a 1961 doplnil další představitel této teorie S. Thompson.¹¹ Vznikaly i další katalogy. Thompsonův monumentální soupis motivů lidové slovesnosti, v československém prostředí soupis českých pohádek V. Tilla a slovenských pohádek J. Polívky. Slabiny této metody tkvěly v redukci folklorního podání látek na úkor soupisu jejich typů a motivů. Přesto však Aarne – Thompsonovy katalogy jsou dodnes

---

¹⁰ ŠMAHELOVÁ, H., *Návraty a proměny*. Praha: Albatros, 1989. s. 27-28.

¹¹ V roce 2004 vyšlo další doplněné a rozšířené vydání *The Types of International Folktales: A Classification and Bibliography*, které zpracoval německý literární vědec Hans - Jörg Uther.

bibliografickým nástrojem k vyhledávání pohádkové příběhu dle jeho obsahu a slouží k jeho základnímu vymezení.

1. 2. 5. Psychoanalytické interpretace

Nejpropracovanější metody zkoumání pohádek z psychologického hlediska představuje C. G. Jung, a jeho pokračovatelé Bruno Bettelheim a Marie – Louise von Franze, kteří v pohádkových příbězích hledali nevědomé dědičné archetypy, tedy pravzory. Tento přístup nám přibližuje citace z díla M. – L. v. Franze o vzniku příběhů. „*Osobně pokládám za pravděpodobné, že archetypové příběhy vznikají nejčastěji jako individuální prožitky při vpádech z nevědomí, a to buď ve snu, nebo v bdělé halucinaci, když do individuálního života pronikne archetypový obsah.*“¹² Tezi dále rozvíjí o myšlenku změn v příbězích. „*Takové vpády kolektivního nevědomí do zážitkového pole jedince vytvářejí pravděpodobně čas od času nová jádra příběhů a uchovávají materiál, který již existuje.*“¹³

1. 2. 6. Obecně platné názory

Žádná z výše uvedených teorií plně neobjasnila původ pohádek, ale každá přispěla svým dílem k vyjasnění některých aspektů geneze pohádkové látky. Vědci se shodují v názoru, že se pohádky šířily z osmi níže uvedených kulturně vyspělých center.

1. Severní Asie, severní a východní Evropa.
2. Střední, západní a jihovýchodní Evropa.
3. Středomoří.
4. Poříčí řeky Nigeru.
5. Poříčí řeky Konga.
6. Východní Asie, Tibet, Indie a Indonésie.

---

¹² FRANZ, M. L., *Psychologický výklad pohádek*. Praha: Portál, 1998. s. 174.

¹³ FRANZ, M. L., *Psychologický výklad pohádek*. Praha: Portál, 1998. s. 175.

7. Oceánie.

8. Austrálie.

Pohádky z těchto oblastí se od ostatních většinou liší svým obsahem a kvalitou uměleckého pojetí, z nichž vychází, že nejvýše stojí pohádky asijské a evropské. Výzkum u jednotlivých národů potvrzuje u některých pohádek jak teorie migrační (kde syžet například putoval za Evropy do Afriky), tak i antropologickou tezi, že pohádky vznikaly nezávisle (existují totiž stejné motivy a děje i u národů, které žijí každý na druhém konci světa). Potvrdilo se, že pohádky obsahují i mytologické prvky.¹⁴

1. 3 Analýza pohádkových látek

Tato podkapitola se věnuje dvěma základním analýzám pohádek. V prvním případě se jedná o soupis pohádkových typů a motivů v díle S. Thompsona. Jeho práce rozděluje pohádky na jednotlivé typy, které se dále skládají z motivů. Pomocí této metody pak lze pohádky vzájemně mezi sebou komparovat a hledat podobnosti pomocí jejich motivů. Oproti tomu Propp postupuje ve výzkumu pohádky ve strukturalistické sféře. Svůj výzkum zaměřil na rozbor ruských kouzelných pohádek, ve kterých definoval funkce jednajících osob, jejichž výskyt se dal praktikovat na všechny jím zkoumané látky. Níže tedy přibližuji jejich metody, z nichž vycházím i v praktické části bakalářské práce.

1. 3. 1 Thompson – typy a motivy

Stith Thompson (1885 – 1976) byl americký folklorista, který se zabýval zejména lidovými příběhy. Ve svém díle *The Folktale* shrnuje obecný vědecký zájem o příběhy celkově do pěti hlavních otázek¹⁵, které si pokládal každý z významných směrů, zabývajících se folklórem.

1. Origin of folktales (původ lidových příběhů). How did the custom of telling stories begin and what is the origin of the particular tales we now have? (Jak vznikl zvyk vyprávění příběhů a jaký je původ jednotlivých příběhů, které známe v současnosti?)

---

¹⁴ ŠMAHELOVÁ, H., *Návraty a proměny*. Praha: Albatros, 1989. s. 30-31.

¹⁵ THOMPSON, S., *The Folktale*. Berkeley: University of California Press, 1977. s. 367-368.

2. Meaning of folktales (význam lidových příběhů). Do tales mean just what they say, or do they have a hidden significance? (Znamenají pohádky jen to, co je v nich navenek obsaženo, nebo mají nějaký skrytý význam?)

3. Dissemination of folktales (rozšíření lidových příběhů). A study of tale collections shows clearly that many tales are widely distributed over the globe. What is the nature of this distribution, how did it occur, and why? (Studium sbírek příběhů jasně ukazuje, že spousta příběhů je hojně rozšířena po celém světě. Co je podstatou tohoto šíření, jak k ní došlo a proč?)

4. Variations in folktales (změny v lidových příbězích). Each version of an oral folktale is different from any other. What is the nature and cause of these differences? (Každá verze vyprávění pohádky je jiná než ostatní. Jaká je povaha a příčina těchto rozdílů?)

5. Relation of different forms of the folktale (Vztah různých forem lidových příběhů): Märchen, myth, Sage, hero tale, and the like (pohádek, mýtů, ság, hrdinských příběhů apod.).

Thompson je znám dvěma významnými díly, které se zabývají klasifikací pohádky a dalších lidových příběhů. V roce 1961 upravil a rozšířil soupis pohádkových typů A. Aarneho. Thompson definuje typ jako tradiční příběh s nezávislou existencí „*Type is a traditional tale that has an independent existence*“.¹⁶ Může být vyprávěn samostatně nebo i společně s jiným příběhem. Nejdůležitějším přínosem typologického indexu je jeho schopnost odlišit jeden pohádkový příběh od druhého. Soupis pohádkových typů je roztríděn do tří základních skupin (v případě Ordinary Tales ještě do čtyř podskupin).¹⁷

I. Animal Tales (zvířecí pohádky).

II. Ordinary Folktales (pravé pohádky).

A. Tales of Magic (kouzelné pohádky).

B. Religious Tales (legendické pohádky).

C. Novelle, Romantic Tales (novelistické pohádky).

D. Tales of the Stupid Ogre (pohádky o hloupých obrech, pro český materiál o hloupých čertech, hlupácích).

---

¹⁶ THOMPSON, S., *The Folktale*. Berkeley: University of California Press, 1977. s. 415

¹⁷ THOMPSON, S., *The Folktale*. Berkeley: University of California Press, 1977. s. 481-487.

III. Jokes and Anecdotes (žertovné pohádky a anekdoty).

Další prací je soupis motivů. *Motif-index of folk-literature: a classification of narrative elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest-books, and local legends*. Na rozdíl od soupisu typologického není index motivů zaměřen jen na pohádky, ale i na mýty, balady, bajky atd. Obdobné motivy se totiž vyskytují v různých folklórních žánrech. Motivy jsou rozděleny do jednadvaceti základních skupin, které se dále dělí na podskupiny.¹⁸

A. Mythological Motifs (mytické motivy), B. Animals (zvířata), C. Tabu (zákaz), D. Magic (kouzla), E. The Death (smrt), F. Marvels (zázraky), G. Ogres (lidožrouti), H. Tests (zkoušky), J. The Wise and The Foolish (moudrý a hloupý), K. Deceptions (klamy), L. Reversal of Fortune (zvrát štěstěny), M. Ordaining The Future (ustanovení budoucnosti), N. Chance and Fate (náhody a osud), P. Society (společnost), Q. Rewards and Punishments (odměny a tresty), R. Captives and Fugitives (zajatci a uprchlíci), S. Unnatural Cruelty (nepřirozená krutost), T. Sex (zahrnuje sexuální styk, početí a zrození), V. Religion (náboženství), W. Traits of Character (povahové rysy), X. Humor, Z. Miscellaneous Groups of Motifs (rozmanité skupiny motivů).

Thompson motivy definuje jako nejmenší součásti příběhu mající sílu přetrvat v tradici „*A motif is the smallest element in a tale having a power to persist in tradition.*“¹⁹ Také do určité míry poukazuje na spojitost typů a motivů, když říká, že kratší folklórní útvary (například příběhy o zvířatech) sestávají z jednoho motivu (je možné předpokládat, že v tomto případě splývá motiv s typem), zatímco delší útvary (zejména tradiční pohádky) jsou tvořeny skupinou motivů. Tradičně bývají motivy děleny do třech základních kategorií: aktéři příběhu, objekty příběhu a jednotlivé události v příběhu. Tematický i motivický index jsou podrobovány časté kritice, přesto jsou stále používány a na jejich základě je indexováno velké množství primárních dokumentů.

---

¹⁸ THOMPSON, S., *The Folktale*. Berkeley: University of California Press, 1977. s. 488-500.

¹⁹ THOMPSON, S., *The Folktale*. Berkeley: University of California Press, 1977. s. 415

1. 3. 2 V. J. Propp – morfologie

Vladimir Jakovlevič Propp (1895 – 1970) byl ruský lingvista, který se zabýval folklórem, především studiem prvků lidových pohádek. Ke studiu struktury pohádek významně přispěl svou prací *Morfologie pohádky*, ve které rozkládá pouze kouzelné pohádky na jednotlivé funkce jednajících osob. Vychází ze sbírky pohádek ruského folkloristy Alexandera Afanasjeva.

Propp definuje funkci jako „*akci jednající osoby, vymezenou z hlediska jejího významu pro rozvíjení děje.*“²⁰ Svá pozorování ohledně morfologie pohádky a vlastností funkcí jednajících osob shrnul Propp ve čtyřech bodech:²¹

1. Stálými, stabilními prvky pohádek jsou funkce jednajících osob nezávislé na tom, kdo a jak je plní. Tyto funkce tvoří základní součást pohádky.
2. Počet funkcí, které jsou kouzelné pohádce vlastní, je omezen.
3. Posloupnost funkcí je vždycky totožná.
4. Všechny kouzelné pohádky náleží k jednomu typu, respektive existuje pouze jedna posloupnost funkcí.

Funkce je nahlížena z pohledu strukturálního. Její povaha není propojena s konkrétním příběhem, je do určité míry univerzální. Pojem funkce i pojem jednající osoba Propp definoval velice abstraktně na základě typických činností jednotlivých postav, jejichž důsledky posunují děj pohádky kupředu. Proppova morfologie vychází z předpokladu, že postavy vystupující v pohádkách jsou proměnlivé z hlediska svého pojmenování i atributů, ale jejich funkce v příběhu jsou stálé a početně omezené. Funkce jednajících osob Propp pokládal za základní jednotku pohádky. Vypracoval schéma jednatřiceti funkcí, z nichž se skládá každá kouzelná pohádka.²²

I. Jeden ze členů rodiny opouští domov (odloučení).

II. Hrdinovi je něco zakázáno (zákaz).

---

²⁰ PROPP, V. J., *Morfologie pohádky a jiné studie*. Vimperk: H&H, 2008. s. 26.

²¹ PROPP, V. J., *Morfologie pohádky a jiné studie*. Vimperk: H&H, 2008. s. 26-27.

²² PROPP, V. J., *Morfologie pohádky a jiné studie*. Vimperk: H&H, 2008. s. 30-55.

- III. Zákaz je porušen (porušení).
- IV. Škúdce se snaží vyzvídat (vyzvídání).
- V. Škúdce dostává informace o své oběti (vyzrazení).
- VI. Škúdce se snaží oklamat svou oběť, aby se zmocnil jí nebo jejího majetku (úskok).
- VII. Oběť podlehně úskoku a tím bezděčně podléhá nepříteli (pomahačství).
- VIII. Škúdce působí jednomu ze členů rodiny škodu nebo újmu (škůdcovství).
- VIII. – a) Jednomu z členů rodiny se něčeho nedostává nebo by něco chtěl mít (nedostatek).
- IX. Neštěstí nebo nedostatek jsou sděleny. K hrdinovi se někdo obrací s prosbou nebo rozkazem. Je odeslán nebo propuštěn (prostřednictví, spojovací moment).
- X. Hledač se rozhodne k protiakci nebo s ní vysloví souhlas (začínající protiakce).
- XI. Hrdina opouští domov (odchod).
- XII. Hrdina je podroben zkoušce, vyptávání, je napaden apod., čímž se připravuje získání kouzelného prostředku nebo pomocníka (první funkce dárce).
- XIII. Hrdina reaguje na činy budoucího dárce (reakce hrdiny).
- XIV. Hrdina dostává k dispozici kouzelný prostředek (vybavení, získání kouzelného prostředku).
- XV. Hrdina je přenesen, dovezen nebo přiveden k místu, kde se nalézá předmět hledání (prostorové přemístění mezi dvěma říšemi, vykonání cesty).
- XVI. Hrdina a škúdce vstupují do bezprostředního boje (boj).
- XVII. Hrdina je označen (označení).
- XVIII. Škúdce je poražen (vítězství).
- XIX. Počáteční neštěstí jsou zlikvidovány (likvidace neštěstí nebo nedostatku).
- XX. Hrdina se vrací (návrat).
- XXI. Hrdina je pronásledován (pronásledování).

- XXII. Hrdina se zachraňuje před pronásledováním (záchrana).
- XXIII. Nepoznaný hrdina se dostává domů nebo do jiné země (nepoznaný příchod).
- XXIV. Nepravý hrdina si klade neoprávněné nároky (neoprávněné nároky).
- XXV. Hrdinovi je uložen těžký úkol (těžký úkol).
- XXVI. Úkol je splněn (splnění).
- XXVII. Hrdina je poznán (poznání).
- XXVIII. Nepravý hrdina nebo škůdce je odhalen (odhalení).
- XXIX. Hrdina dostává nové vzezření (transfigurace).
- XXX. Škůdce je potrestán (trest).
- XXXI. Hrdina se žení a nastupuje na carský trůn (svatba).

Propp sice vytvořil funkce na základě ruského materiálu, proto jejich charakter odpovídá východoevropskému prostředí, přesto lze *Morfologii pohádky* považovat za nejpodstatnější popis struktury pohádkového příběhu.

1. 4 Pohádkové látky v literatuře, sbírky pohádek

Pohádka a další útvary lidové slovesnosti se rodí, šíří a vyvíjí nejen pomocí ústní tradice, ale i prostřednictvím literatury. Do 19. století se pohádky v literárních dílech objevovaly nahodile. Záměrné sbírání pohádkových látek, coby předmětu folkloristických studií, zahájila až generace romantiků. Tato kapitola má za úkol zmapovat nejdůležitější díla, ve kterých se objevují pohádkové náměty.²³

Nejstarším písemným záznamem pohádkového příběhu je *O dvou bratřích* na egyptském papyru z 13. století př. n. l., jehož náměty pronikaly do ústní tradice evropských národů. V antice najdeme stopy pohádky v Apuleiově románu *Proměny čili zlatý osel* z 2. st. n. l., ve kterém se objevuje známý motiv o Amorovi a Psýché.

---

²³ V této podkapitole vycházím z díla: ŠMAHELOVÁ, H., *Návraty a proměny*. Praha: Albatros, 1989. s. 9-26, 59-66 a 72-90.

Ve středověku se pohádkové látky objevují v hrdinské epice (například pověsti o králi Artušovi), ve 12. století pak také ve francouzském dvorském románu. Od téže doby se do Evropy dostávají orientální příběhy (nejznámější jsou sborníky arabských pohádek *Tisíce a jedné noci*). Značné množství pohádkových látek se objevuje v souborech středověkých exemplů. Tyto krátké tradiční příkladné příběhy sloužily hlavně kněžím při kázáních, ale šířily se i samostatně mezi lidmi, tedy ústním i literárním způsobem. Mohou existovat samostatně nebo jsou součástí dalších literárních žánrů včetně pohádky. „*Jakožto prvek tematické výstavby tehdejších slovesných děl se nedá podle všeho exemplum, třebaže je kompozičně ucelené a mohlo existovat samostatně i mimo jejich kontext, definovat co do svých žánrových příznaků, nýbrž toliko funkčně. Neboť nehledě na takové případy, kdy exemplárně fungoval tolik trefný výrok některé něčím pozoruhodné osobnosti, použitelný v každé obdobné situaci, mohlo se exemplum stát prakticky cokoliv z výpravných žánrů, tedy: bajka, apolog, biblická parabola, legenda, pohádka, pověst historická i numinosní, hrdinská povídka, humorka (švank), anekdota, ale i zpráva o nějaké skutečné, ověřitelné události a také memorát, to jest vzpomínkové vyprávění ze života.*“²⁴

V italské novelistické literatuře byly pohádkové látky velmi oblíbené. V souborech, které sloužily především k zábavnému čtení, se objevily první stopy lidových pohádek v literatuře, zejména zásluhou dvou spisovatelů Giovanniho Francesca Straparoly a Giambattisty Basileho. Straparolův soubor povídek *Líbezné noci* vyšel v roce 1550. Skládá se z příběhů, které si vyprávějí mladí urození muži a ženy. Soubor mimo jiné částečně obsahuje náměty pohádek kouzelného typu, ale do jaké míry v nich autor čerpal z lidové podoby není jasné. O téměř sto let později vznikla sbírka Giambattisty Basileho *Pentameron*, která však byla vydána až po spisovatelově smrti, v letech 1634 – 1637. Tak jako předchozí dílo, je tato sbírka složena z několika vyprávění, v tomto případě deseti prostých žen. Vyprávěčky mají za úkol po pět dní (odtud název díla) rozptylovat princovu nevěstu. Většina pohádek pravděpodobně vycházela z lidových vyprávění, jejich kompozice se téměř nemění, nicméně jsou autorem značně upraveny dle tehdejších literárních norem. Basile byl v tomto ohledu průkopníkem v uměleckém přetvoření ústního podání. Protože sbírka byla velmi oblíbená, nalezneme její varianty pohádek i v dalších známých sbírkách pohádek (například u bratří Grimmů).

Prvním pokusem uvést pohádku do „vyšší“ literatury, byla v roce 1697 sbírka *Pohádky matky Husy* francouzského klasicistního spisovatele Charlese Perraulta, o kterém se

---

²⁴ DVOŘÁK, K., *Nejstarší české pohádky*. Praha: Argo, 2001. s. 12.

podrobněji zmiňují v části *Autoři vybraných pohádkových sbírek*. Jeho soubor se skládal z pohádek veršovaných a z pohádek psaných prózou. V Perrautově díle se projevují prvky kulturního a sociálního života vyšší francouzské společnosti, pro níž byl soubor také původně určen. Perraultova sbírka tvoří jeden ze základů fondu evropských pohádek.

Osvícenský nezájem o pohádky dokládá Erbenova citace z Matice lidu. „*Není tomu dávno, ještě na počátku tohoto století, pokládány byly prostonárodní báje, pohádky a pověsti vůbec za věc pošetilou, za ničemný výmysl starých bab a chův, aby jimi ukrátily lidem nerozumným dlouhé zimní večery a neb ukonejšily nepokojné děti v sen. Kdokoli se hlásil pod korouhev domnělé vzdělanosti, kterou doba Josefínská vztyčila, pokládal za potřebu nevyhnutelnou i za svatou povinnost, všech takových, jak za to jmíno, jalových plodů hrubé, nevzdělané fantasie z hloubi srdce svého nenáviděti a podle nejvyšší možnosti jich potlačovati.*“²⁵

Počátkem 19. století nastává přelomový okamžik v přístupu k lidové slovesnosti. Pohádka a další lidové žánry se stávají předmětem sběratelské a vědecké činnosti. Průkopníky mezi sběrateli s odborným zájmem o pohádkové látky byli bratři Jacob a Wilhelm Grimmovi, představitelé německého romantismu. Jejich sbírka *Kinder – und Hausmärchen* (Pohádky pro děti a domov) vyšla poprvé v letech 1812 – 1815. Nalezneme zde všechny hlavní typy pohádek (kouzelné, zvířecí novelistické i žertovné). Bratři Grimmové sbírku postupně doplňovali a upravovali. Přesto, že se zejména Jacob snažil o co nejvěrnější zapsání lidových vyprávění, tak sbírka neunikla literární úpravě Wilhelmově.

Prvním slovanským sběratelem a vydavatelem lidových pohádek byl Vuk Štefanovič Karadžič, který v roce 1853 vydal soubor srbských lidových pohádek a epických písní, ale i on ještě nasbírané texty upravoval. V ruském prostředí byla nejvýznamnější sbírka ruských lidových pohádek Alexandra Afanasjeva vycházející v letech 1855 – 1853. Autor téměř do textů nezasahoval, a pokud to bylo možné, uváděl i jméno vypravěče každé povídky.

V českém prostředí vznikají první soubory lidových pohádek přibližně od čtyřicátých let 19. století. V roce 1838 vydává svou sbírku Jakub Malý a v roce 1845 Václav Mikšíček. V obou pokusech se autoři snažili o obraz národních pohádek, ale to se jim zdaleka nepodařilo. Jejich díla byla zjevně uměle vytvořena, proto nemají pro studium lidové tradice

---

²⁵ ERBEN, K. J., *Vybrané báje a pověsti národní jiných větví slovanských. Svazek 1. – 3.* Erbenova předmluva z Matice Lidu. Praha: Otto, 1905–1907. [online]. Posl. akt. 25. 9. 2008. [cit. 20. 6. 2011]. Dostupné z <http://cs.wikisource.org/wiki/Vybran%C3%A9_b%C3%A1je_a_pov%C4%9Bsti_n%C3%A1rodn%C3%AD_jin%C3%BDch_v%C4%9Btv%C3%AD_slovansk%C3%BDch>

větší význam. Od roku 1844 publikuje své pohádky také Karel Jaromír Erben, který vycházel z metodiky bratří Grimmů. Erben položil základy vědeckého zkoumání pohádky u nás. V letech 1845 – 1847 vychází sedm sešitů *Národních báchorek a pověstí* Boženy Němcové. Autorka pohádky z počátku značně upravovala. Postupem doby se však její pohádky více blížily původní lidové formě, která je již patrnější v její sbírce pohádek slovenských (vyšly 1857 – 1858). Tvorbě K. J. Erbeny i B. Němcové se budu podrobněji věnovat v podkapitole *Autoři vybraných pohádkových sbírek*, stejně jako bratřím Grimmům a Ch. Perraultovi.

K nejhodnotnějším souborům lidové prózy druhé poloviny 19. století patřily *Moravské národní pohádky a pověsti z okolí Rožnovského* (vyšly 1854) sběratele Beneše Methoda Kuldy. Sbírkou byla později dvojnásobně rozšířena. Vydána byla v letech 1847 – 1875 pod názvem *Moravské národní pohádky, pověsti, obyčeje a pověry*. Kulda dohromady zaznamenal více jak dvě stě pohádek. Jeho metody se již blížily k současnému vědeckému zkoumání, pohádky zapisoval v původním znění, uváděl varianty, jména, věk a místa pobytu svých vypravěčů. Přesto však v knižním vydání neprošly látky, obsahující obscénnosti, krutosti a projevy protináboženských postojů, patrně kvůli kněžskému povolání autora. Kulda se spolu s Erbenem a Němcovou zasadil o základ literárního zpracování lidových pohádek. Teprve na konci 19. století se v české folkloristice upevňují vědecké metody, které zaznamenávají přesná ústní podání pohádek a dalších žánrů lidové slovesnosti. Mezi nejvýznamnější představitele tohoto moderního směru zkoumání patří Václav Tille a Josef Štefan Kubín.

1. 5 Pohádka jako literární žánr

*„Proces začleňování folklorních děl do literatury v podstatě probíhal od počátku písemnictví a nelze ho od jeho historie oddělit.“*²⁶ Od 19. století je pohádka již vnímána jako samostatný literární žánr. V druhé části své práce se zaměřuji zejména na literární adaptace lidových pohádek, proto jsem chtěla ještě na závěr této kapitoly uvést stručné schéma zásadních rozdílů mezi nejčastějšími uplatňovanými postupy v pohádkové tvorbě podle H. Šmahelové.²⁷

---

²⁶ ŠMAHELOVÁ, H., *Návraty a proměny*. Praha: Albatros, 1989. s. 95

²⁷ Tamtéž. s. 95-197.

1. Klasická adaptace

Je historicky nejmladší a její vznik souvisí s počátkem vědeckého zájmu o lidovou slovesnost. Základy této formy vycházejí z díla bratří Grimmů, kde se látky lidových pohádek přeměňují v literární text, který si uchovává charakteristické rysy ústního vyprávění a snaží se v co největší míře zachovat folklorní prvky. Jejím představitelem je K. J. Erben.

2. Autorské adaptace

Předobrazy autorské adaptace najdeme již ve sbírkách G. Basileho a Ch. Perraulta, Tato adaptace má tedy delší tradici, než adaptace klasická. Její forma již není tolik závislá na folklorních předlohách, vyznačuje se tedy volnějším převyprávěním lidové látky, ale přitom si zachovává charakteristické znaky původní pohádky, její kompozici, základní motivy a typologii postav. V dílech se objevují stopy autorova myšlení, a také kultury a společnosti, ve které žil. Do této kategorie patří B. Němcová.

3. Autorské pohádky

Jsou nejstarší formou tvůrčího přístupu k pohádkové tradici. Autoři zde jen volně přistupují k lidovému materiálu, a tím se odpoutávají od poetiky folklóru. Třebaže se tvorba autorských pohádek může ve folklóru inspirovat, její stavba však již plně odpovídá formě literární. Spisovatelé ke svým dílům přistupují individuálně, vznikají tedy zcela nové příběhy, které by se mnohdy daly označit již spíše jako pohádková próza.

2 Autoři vybraných pohádkových sbírek

V této části se seznámíme s životem a dílem několika přelomových pohádkových tvůrců. V prvních dvou případech jde o tvůrce světového významu, o Francouze Charlese Perraulta, který pohádku uvedl mezi literární žánry a o bratry Grimmy, kteří se jako první zajímali o pohádkové příběhy z vědeckého hlediska. Dalšími dvěma autory jsou čeští obrozenci, kteří tvoří základ pohádkové tvorby v českém prostředí. Každý z nich přistupuje k pohádkám odlišně, ale ve všech případech se jedná literární adaptace lidových pohádek.

2. 1 Charles Perrault (1628 – 1703)

2. 1. 1 Život

Francouzský klasicistní spisovatel se narodil i zemřel v Paříži. Vyrůstal v bohaté buržoazní rodině. V roce 1651 vystudoval práva. V kariéře se vydal po stopách svého otce a bratra, kteří zastávali funkce ve státní správě v době vlády Ludvíka XIV. Byl společensky a literárně velmi činný, podílel se například na formování Francouzské akademie věd. V roce 1663 byla založena Akademie písemností a krásné literatury, jejímž byl tajemníkem. Roku 1671 se stal členem Francouzské Akademie, která má dodnes za úkol dohlížet na francouzský jazyk. Oženil se v roce 1672 s Marií Guichon, s níž měl jednu dceru a tři syny. Jeho manželka zemřela o šest let později při porodu posledního potomka. V roce 1695 ztratil post tajemníka. Rozhodl se tedy věnovat rodině a v roce 1697 publikoval své nejznámější dílo, pohádkovou sbírku *Pohádky matky Husy*.

2. 1. 2 Dílo

Perrault byl současníkem a obdivovatelem „krále Slunce“ Ludvíka XIV. (vládl 1643 – 1715), za jehož vlády vzkvétala věda a kultura tehdejší Francie. Přestože se toto období historicky řadí do období baroka, ve Francii již vzniká klasicismus. Perraultovo dílo je již spíše klasicistního charakteru, protože autor píše jasně a srozumitelně, je kladen důraz na racionalitu, morálku a společenský řád, přesto ve stáří napsal dílo, které se vymyká z tehdejšího žánru vysoké literatury.

Ještě než se budu věnovat Perrautovu pohádkovému dílu, ráda bych se zmínila o zajímavé kapitole francouzských kulturních dějin, která se označuje jako „Spor mezi Mladými a Starými“. Tuto debatu rozpoutal v roce 1687 právě Perrault svou básní *Le Siècle de Louis le Grand* (Století Ludvíka Velikého), ve které vyvyšoval současnou tvorbu století Ludvíka XIV. nad tehdy obecně přijímanou nadčasovostí a nepřekonatelností děl antických.²⁸ Své stanovisko, že probíhá neustálý vývoj lidského ducha, díky kterému je člověk stále na vzestupu, dále rozvíjel ve čtyřdílných *Parallèle des Anciens et des Modernes* (Paralely mezi Starými a Moderními), které vyšly v letech 1688 – 1697.²⁹ Po dlouhých výměnách názorů mezi jednotlivými přívrženci obou stran, nakonec vyšli vítězně „moderní“, kteří rozvinuli zájem o bádání literárního vývoje.

Pohádky v té době patřily k nízké literatuře, avšak byly módní záležitost. Sloužily pro pobavení, čímž patřily k oddechovým žánrům, které byly oblíbené v salónech vyšší pařížské společnosti. Takzvané „contes des fées“³⁰ (v češtině doslovně „příběhy víl“), vycházely v posledním desetiletí 17. století. Byly to umělé krátké příběhy, které psaly především ženy z vyšší společnosti, tedy je pravděpodobné, že mezi nimi vynikaly například paní de Murat a paní d’Aulnoy. Pohádky psala také slečna Lhétierová, která byla Perraultovou neteří, a patrně spolu i vzájemně spolupracovali. „Příběhy víl“ střídají pohádky, čerpající z orientální kultury.

Z pohádkových děl konce 17. století však nejvíce vyniká Perraultova sbírka lidových pohádek, u nás známá jako *Pohádky matky Husy* (v originálním názvu: *Contes de ma mère l’Oye* nebo také *Histoires ou contes du temps passé*, což mohu přeložit jako Příběhy a historky časů minulých), která poprvé souhrnně vyšla v roce 1697, ale pod jménem autora syna Peirra Perraulta Darmancoura.³¹ Sbírká je rozdělena na část veršovanou a na část prozaickou.

Oproti autorkám, které jsem zmínila výše, Perrault vycházel u pohádek psaných prózou z lidových vyprávění a u pohádek veršovaných se pravděpodobně inspiroval z dřívějších francouzských a italských pramenů (například *Pentameron* od G. Basileho). Perraultovi zdroje a vnímání lidových pohádek vystihuje citace z poznámky F. Hrubína

---

²⁸ HRBATA, Z., Kouzelná pohádka a francouzský klasicismus. In PERRAULT, Ch.; D’AULNOY, M. - C.; DE BEAUMONT, J. - M. L., *Francouzské pohádky*. Praha: Odeon, 1990. s. 338-339.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Ve francouzštině výraz „contes des fées“ znamená označení pro pohádku.

³¹ HRBATA, Z., Kouzelná pohádka a francouzský klasicismus. In PERRAULT, Ch.; D’AULNOY, M. - C.; DE BEAUMONT, J. - M. L., *Francouzské pohádky*. Praha: Odeon, 1990. s. 337-338.

„Pohádky, které vymýšleli pro své děti, nevyprávěli naši předkové vybraně a půvabně, ale pečlivě dbali o to, aby pohádky v sobě měly zdravé mravní naučení.“³² Mravnost má v Perraultově díle stěžejní postavení. Za každou jeho prozaistickou pohádkou následuje navíc krátké poučení, z ní vyplývající (viz. přílohy 1 a 5). Protože jazyk vypravěčů nevyhovoval tehdejšímu dobovému vkusu publika, tak Perrault pohádky upravil do literární podoby. Hrubín v téže poznámce tento fakt také zmiňuje „Zachoval nám v tomto díle příběhy princů a princezen, pastorkyň a prostáčků, do jejichž osudů zasahují mocné víly a jimž dal básník projít školou dvornosti, tak přízračnou pro jeho věk.“³³

V Perraultově adaptaci jsou patrné rysy tehdejší společnosti (například víly, v pohádce *Princezna ve spícím lese*, obdařují princeznu krásou, půvabem, schopností dokonale tančit, zpívat a hrát na hudební nástroje). Dalším rysem je racionalita a přímočarost vyprávění, naproti tomu se objevují žertovné kouzelné motivy (například v pohádce o Popelce se mění myši v koně a tlustá krysa v kočího). Perrault převzetím a úpravou lidových vyprávění uvedl pohádku mezi literární žánr. Jedná se jednoznačně o jeho nejznámější dílo, kterým se zapsal do fondu světové literatury.

2. 2 Jacob (1785 – 1863) a Wilhelm (1786 – 1859) Grimmovi

2. 2. 1 Život

Narodili se v úřednické rodině ve městě Hannau v německém Hessensku. Přimknuli k sobě jako dva nejstarší bratři. Mládí trávili v Kasselu, studovali spolu práva v Marburgu. Wilhelm si v roce 1825 vzal jednu ze svých nejlepších spolupracovnic Henriettu Dorotheu Wildovou. Jacob se nikdy neoženil. Oba bratři působili ve třicátých letech jako profesori na univerzitě v Göttingen, kde spolu s dalšími kolegy, patřili k takzvaným „sedmi Göttingenským“, kteří se v roce 1837 postavili protestní listinou proti změnám zákonů tehdejší absolutistické vlády krále Ernsta Augusta. V důsledku tohoto kroku bylo všech sedm

---

³² HRUBÍN, Fr., Poznámka. In PERRAULT, Ch., *Pohádky matky Husy*. Praha: Albatros, 1972. obal knihy.

³³ HRUBÍN, Fr., Poznámka. In PERRAULT, Ch., *Pohádky matky Husy*. Praha: Albatros, 1972. obal knihy.

profesorů zbaveno funkce. Oba bratři přesídlili zpět do Kasselu. Jejich posledním pracovištěm byla od roku 1841 berlínská univerzita. V Berlíně nakonec i oba bratři zemřeli.³⁴

Bratři Grimmové byli ovlivněni filozofií Johanna Gottfrieda Herdera (1744 – 1803), který se zamýšlel nad otázkami národní individuality a kultury. Z těchto myšlenek vycházel i zájem o zkoumání lidové slovesnosti, jakožto památky národní kultury. V letech 1804 – 1808 se v Heidelbergu sešlo několik německých učenců, včetně Grimmů, představující skupinu „mladších romantiků“. Členové tohoto vlastenecky smýšlejícího společenství nadšeně sbírali projevy lidové slovesnosti, které následně vydali v několika sbírkách. Jednou z nich bylo i největší dílo bratří Grimmů *Kinder – und Hausmärchen* (1812 – 1815).³⁵

2. 2. 2 Dílo

Byli představiteli romantismu (konec 18. století – polovina 19. století), jehož hlavními rysy byly cit, individualita, subjektivnost, iracionalita, spontánnost..., obdiv ke středověku, přírodě a folklóru. Vznikl jako reakce na dosavadní racionální a strohý klasicismus a neklidnou éru Napoleonských válek. Pro rozvoj tohoto směru byla velmi důležitá zvýšená vzdělanost měšťanů (např. v českých zemích byla dána školskými reformami Marie Terezie). Měšťanská společnost si díky počáteční liberalizaci výroby a podnikání mohla dovolit začít pravidelně kulturně žít (např. kupovat knihy, chodit do divadla). Autoři šlechtického původu upadají s tímto novým směrem do pozadí a uvolněná vzdělaná měšťanská společnost je nahrazuje. K romantické literatuře patří také žánry lidové slovesnosti. Vedle balad a pověstí, je to také pohádka, která se v tomto období stává plnohodnotným literárním dílem, hlavně zásluhou práce bratří Grimmů.³⁶

Starší Jacob Grimm je autorem německé gramatiky, německé mytologie a dějin německé řeči, mladší Wilhelm byl známý zkoumáním německé hrdinské pověsti a středověké literatury, a tím položili základy německé filologie. Nejslavnější je však jejich společné dílo, sbírka německých pohádek *Kinder – und Hausmärchen*, která poprvé vyšla ve dvou svazcích,

---

³⁴ JECH, J., *Klasická sbírka německých pohádek*. In GRIMM, J., GRIMM, W., *Německé pohádky*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961. s. 6-7.

³⁵ JECH, J., *Klasická sbírka německých pohádek*. In GRIMM, J., GRIMM, W., *Německé pohádky*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961. s. 6-7.

³⁶ Wikipedia, *Romantismus*. [online]. posl. akt. 23. 6. 2011 [cit. 25. 6. 2011]. Dostupné z: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Romantismus>>

v letech 1812 a 1815. Jsou to nejvýznamnější knihy v evropském pohádkovém písemnictví. Především touto prací, ale i dalšími (například sbírkou německých pověstí), pozvedli folkloristiku na skutečný vědní obor. Folklorní oblasti totiž zkoumali v širokých souvislostech s životem lidu.³⁷

Jednotlivé pohádky zpočátku sbírali u svých přátel v Kasselu, kde je nejvíce obohatila budoucí Wilhelmova žena Dorothea (např. Jeník a Mařenka, Stolečku prostří se...) a její chůva „stará Marie“ (např. Červená karkulka, Šípková Růženka...). Postupně získávali stále více spolupracovníků, kteří se snažili sbírat příběhy od skutečných lidových vypravěčů, mezi kterými výrazně převažovaly ženy (patrně díky tomu, že měly více příležitostí předávat si ústní tradici, např. při výchově dětí, při předání, a dalších činnostech, kde se ženy scházely).³⁸

Převážná většina grimmovských pohádek se pevně opírá o lidové ústní vydání, avšak drobným úpravám se autoři nevyhnuli. Jacob Grimm měl vědecktější přístup než jeho bratr. Snažil se sesbírané pohádky nechat v co nejpůvodnější podobě, zachovat jejich tematický a formální ráz a také nářečí. Pro publikaci bylo však nutné provést menší korektury, např. jazykové. Když se vyprávění doplňovala, tak docházelo k jejich propojování, ale když se jeden syžet objevil ve více variantách, tak se vybrala ta nejlepší varianta.³⁹

Wilhelm měl k romantismu blíže než jeho bratr. I přes Jacobův nesouhlas, pohádky upravoval mnohem více. Nenarušoval sice látkové schéma, ale materiál stylisticky upravoval (např. básnický vyzdoboval a prohluboval motivy). V jeho zájmu bylo vydat dílo pedagogické, ve výsledku určené měšťanským a šlechtickým vrstvám. Vzhledem k tehdejší společenskohistorické situaci vmísil do pohádek více náboženských rysů, než původně obsahovaly, a tím zkreslil skutečnou lidovou tradici.⁴⁰

Pohádka podle Grimmů nahrazuje knihy, tudíž žije více u národů, jejichž literatura je málo významná, dále je spjata se zemědělskou prací, a dobře se udržuje hlavně v odlehlém

---

³⁷ JECH, J., *Klasická sbírka německých pohádek*. In GRIMM, J., GRIMM, W., *Německé pohádky*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961. s. 6.

³⁸ JECH, J., *Klasická sbírka německých pohádek*. In GRIMM, J., GRIMM, W., *Německé pohádky*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961. s. 7-9.

³⁹ JECH, J., *Klasická sbírka německých pohádek*. In GRIMM, J., GRIMM, W., *Německé pohádky*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961. s. 10-14.

⁴⁰ Tamtéž.

hornatém terénu.⁴¹ Na základě shody mezi pohádkami, které se objevují v různých dobách u různých národů, se autoři přikláněli k teorii jejich šíření pomocí kolektivního vědomí „Vyskytují se... poměry, které jsou tak jednoduché a přirozené, že se stále vracejí, a jako jsou myšlenky, jež se jako samy od sebe objevují, mohly tedy v těch nejrůznějších zemích vzniknout tytéž nebo alespoň velmi podobné pohádky nezávisle na sobě.“⁴² Grimmové ani nepopírají možnost difuze pohádky od jednoho národa k druhému.

V díle jsou zastoupeny hlavně kouzelné pohádky, ve kterých je ukryto nejvíce mytických prvků, a proto vedly Grimmy k přesvědčení, že jsou pohádky velmi starého původu. „Spatřovali v těchto dětinských podáních zbytky z dětského věku lidstva, pokračování germánských božských mýtů a hrdinských pověstí. Slovem, kladli vznik těchto pohádek do indoevropského pravěku a spojovali tuto genezi se starobylými mytologickými představami.“⁴³ (Jejich pojetí a způsob výzkumu pohádky značně ovlivnil K. J. Erbena.)

Sbírka bratří Grimmů se v roce 1850 ustálila na počtu dvou set pohádek. Jacob do ní přinesl postoj vědecký, Wilhelm zas redaktorský, dohromady vzniklo krásné dílo jak folkloristicky, tak literárně cenné.

2. 3 Karel Jaromír Erben (1811 – 1870)

2. 3. 1 Život

Byl českým národním obrozencem, historikem, právníkem, archivářem, spisovatelem, básníkem, překladatelem a, pro tuto práci zejména, sběratelem českých lidových písní a pohádek. Narodil se v Miletíně v Podkrkonoší v rodině ševce, kde se udržovala písmácká tradice. Zde navštěvoval i obecnou školu. Vystudoval gymnázium v Hradci Králové, kde se začal zajímat o literaturu. Od roku 1831 studoval v Praze nejdříve filozofii a později práva. Během studií se seznámil s dalšími obrozenci, nejdříve se skupinou romantiků okolo Karla Hynka Máchy a poté s Františkem Palackým, který Erbena pověřoval pomocnými

---

⁴¹ JECH, J., *Klasická sbírka německých pohádek*. In GRIMM, J., GRIMM, W., *Německé pohádky*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961. s. 16.

⁴² Tamtéž.

⁴³ JECH, J., *Klasická sbírka německých pohádek*. In GRIMM, J., GRIMM, W., *Německé pohádky*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961. s. 17.

historickými pracemi, a tím ho nasměroval k historii a národopisu. Po studiích v 1837 nastoupil na úřednické místo u soudu a o rok později na fiskální úřad. Nadále pokračuje ve spolupráci s Palackým. Stává se zaměstnancem České společnosti nauk a sekretářem Českého muzea, z jehož pověření cestoval po venkovských archivech a pátral po materiálech do muzejních sbírek. V této době se také poprvé oženil.⁴⁴

V revolučních letech se odklonil od odborné práce. S Palackým, přívržencem liberální strany, sdílel i politické názory. Aktivně se zúčastňoval veřejného života. Připravoval Slovanský sjezd, byl členem Národního výboru... Po porážce revoluce ho Palacký přesvědčil, aby se stal redaktorem *Pražských novin*. Vzhledem k době to byla práce nelehká a Erben se jí brzy vzdal. V roce 1851 získává první stále pracovní místo, stává se archivářem města Prahy.⁴⁵

Od poloviny padesátých let ustupuje z veřejného života a věnuje se nejdříve svému básnickému dílu a později sbírání a zpracovávání lidových písní, pověstí a pohádek. Jeho zájem se nezaměřuje pouze na české prostředí, ale na celou slovanskou oblast. Erben po celou dobu jeho činnosti přispíval do celé řady časopisů (Květy, České včela, apod.). Za svou vědeckou činnost byl uznáván nejen v domácím prostředí, ale i v zahraničí, kde se stal členem několika vědeckých společností.

Krátce před svou smrtí se ještě zapojuje do veřejného dění. Vydává se s početnou delegací na manifestační návštěvu Moskvy a Petrohradu na protest proti vídeňské vládě. Politicky cesta úspěšná příliš nebyla, ale Erbenovi přinesla nové poznatky o ruských literárních památkách a slavistice.⁴⁶ Erben od dětství trpěl plicními problémy, což se s přibývajícím věkem nadále zhoršovalo. Zemřel 21. listopadu 1870.

---

⁴⁴ Erben měl s první manželkou dvě dcery. V roce 1857 ovdověl. O dva roky později si vzal druhou manželku. Viz. WIKIPEDIA, *Erben*. [online]. Posl. akt. 21. 6. 2011. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Jarom%C3%ADr_Erben#Zaj.C3.ADmavost>

⁴⁵ DVOŘÁK, K. – HAVEL, R. – ŘEPKOVÁ, M. – ŠTĚPÁNEK, V. – VODIČKA, F., Dějiny české literatury II (Literatura národního obrození). Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960. s. 554.

⁴⁶ *Česká literatura národního obrození*. [kol. autorů při katedře české lit.]. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1956. s. 276

2. 3. 2 Dílo

Erben byl všestranným literárním tvůrcem, ale i vědcem a vydavatelem⁴⁷. Je řazen k romantismu a v jeho díle se projevuje doba národního obrození, zejména zájem o lidovou slovesnost. Pro jeho uměleckou tvorbu jsou typickými rysy nadosobnost, objektivnost, důraz na mravní řád, pocit samoty a opuštěnosti. Ve třicátých letech vycházely jeho první básně, vzniká celá řada písní, vlastenecky a světobolně zaměřených. Po čase se však zaměřuje na balady, které jsou vedle pohádek jeho nejznámějším dílem.

Od čtyřicátých let se Erben zaměřuje na studium národopisu, zejména na lidové písně. Díky své spolupráci s Palackým hojně navštěvoval venkov a sbíral zde projevy lidové slovesnosti, písně, popěvky, ale i obyčeje, pověsti a pohádky. Jak jsem se již zmínila, Erben ve svých folklorních studiích vycházel z mytologické koncepce bratří Grimmů. „*Podle nich je třeba a možno rozbořem a interpretací lidového podání s pomocí srovnávací metody a výsledků etymologického rozboru jazyka rekonstruovat původní mýtus, který prý je zřídlem veškeré lidové slovesné tvorby a jehož je lidové podání básnickým vyjádřením, v průběhu věků ovšem porušeným a rozmetaným.*“⁴⁸ Jeho tvorba se tedy zaměřila na hledání mytického základu. V letech 1841 – 1845 vyšla první verze *Písní národních v Čechách*. Celkem toto třísvazkové dílo obsahovalo více jak 550 písní, pocházejících nejvíce z Hradecka, Bydžovska, Berounska i Klatovska. Některé písně Erben sestavoval z více obdobných materiálů, ale když byly varianty příliš odlišné, tak je otiskl všechny.⁴⁹ Konečná podoba tohoto díla vyšla v roce 1864, pod názvem *Prostonárodní české písně a říkadla*, její rozsah byl téměř čtyřnásobný a uspořádaný dle koloběhu života, navíc s odkazy na slovanský folklor.

Nejznámější a nejdokonalejší Erbenovo umělecké dílo *Kytice z pověstí národních* vyšlo v roce 1853. Tento soubor obsahuje balady, ve kterých autor také čerpal své náměty z lidové slovesnosti. Nejstarší baladou byla *Polednice* z roku 1834, ve které se poprvé v Erbenově tvorbě objevilo nadpřirozeno ve formě stejnojmenné postavy, která zde navíc z mytického hlediska představovala symbol zimy. Balady jsou charakteristické bojem člověka s nadpřirozenými silami, osudovými setkáními, tresty za porušení mravního zákona, vyskytují

⁴⁷ Vydal například druhý díl *Výboru ze starší české literatury* nebo první svazek *Regesta diplomatica*, který obsahoval záznam a zpracování přes 1350 listin, z období let 600 – 1253.

⁴⁸ DVOŘÁK, K. – HAVEL, R. – ŘEPKOVÁ, M. – ŠTĚPÁNEK, V. – VODIČKA, F., *Dějiny české literatury II (Literatura národního obrození)*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960. s. 551.

⁴⁹ Česká literatura národního obrození. [kol. autorů při katedře české lit.]. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1956. s. 279-280.

se zde lidová rčení a popisy zvyků (například Štědrý den). *Kytice* je považována za základ české baladické tvorby a už v době jejího vzniku byla velmi ceněna.

Erbenův zájem o pohádky sahá již do let čtyřicátých, kdy časopisecky vyšlo několik, spíše povídek než pohádek, které se svým stylem blížily metodě Boženy Němcové, kde se do vyprávění vpravovaly realistické prvky z tehdejšího života lidu. V padesátých letech se zaměřuje převážně na kouzelné pohádky, v roce 1855 vychází například *Dlouhý, Široký a Bystrozraký* v almanachu *Perly české* nebo roku 1858 *Pták Ohnivák a Liška Ryška* v almanachu *Máj*. Touto dobou byl již plně ovlivněn mytologickou školou. V nasbíraných textech hledal jejich původní smysl, zpodobnění přírodních mýtů (ponejvíce hrdinové, představující boj slunce se zimou), proto u pohádek ještě více zdůrazňoval důležitost srovnávací metody, například pohádka *Tři zlaté vlasy děda Vševěda* vznikla rekonstrukcí z osmi verzí.⁵⁰

Jeho přístup dokládají úryvky z předmluvy k souboru slovanských pohádek *Vybrané báje a pověsti národní jiných větví slovanských* z roku 1865.⁵¹ „...shledalo se, že tytéž báje a pověsti, ač v rouše mnohdy velmi rozličném, nalézají se na místech nejedněch a často na sta mil od sebe vzdálených, ano i u rozličných národů, kteří však buď jednoho jsou plemene, a neb aspoň spolu sousedí nebo sousedili, tak že nelze jest, aby se ta shoda přičítati mohla pouhé náhodě, nébrž že tyto věci mají nějaký společný, ale daleký a prastarý pramen a původ.“⁵²

„...nabylo se přesvědčení, že ty prostické naše pohádky a pověsti jsou zbytky prastarých bájí náboženských, jimiž pohanští předkové naši zobrazovali sobě neodolatelné působení vidomé přírody, které vzdávali úctu božskou, její zjevně působící síly, ježto jsou příčinou blahodárných i zhoubných účinků, léta i zimy, dne i noci, života i smrti; a že takto pod chatrnou a v průběhu snad několika tisíc let neustálým přecházením s pokolení na

---

⁵⁰ DVOŘÁK, K. – HAVEL, R. – ŘEPKOVÁ, M. – ŠTĚPÁNEK, V. – VODIČKA, F., *Dějiny české literatury II (Literatura národního obrození)*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960. s. 562.

⁵¹ Toto dílo vycházelo z překladů staršího souboru *Sto prostonárodních pohádek a pověstí slovanských v nářečích původních* neboli *Čítanka slovanská*, který vyšel 1865.

⁵² ERBEN, K. J., *Vybrané báje a pověsti národní jiných větví slovanských. Svazek 1. – 3.* Erbenova předmluva z Matice Lidu. Praha: Otto, 1905–1907. [online]. Posl. akt. 25. 9. 2008. [cit. 21. 6. 2011]. Dostupné z <http://cs.wikisource.org/wiki/Vybran%C3%A9_b%C3%A1je_a_pov%C4%9Bsti_n%C3%A1rodn%C3%AD_ji_n%C3%BDch_v%C4%Btv%C3%AD_slovansk%C3%BDch>

*pokolení často velmi zpotvořenou rouškou báje mnohdykrát se ukrývá hluboká pravda přírodní i vážná národní mravouka ná-boženská.*⁵³

*„Když díme v přísloví, že „čert vtrhl na svého Boha,“ chtíce říci, že přišel rovný na rovného, ani zdání nemáme o tom, že jsme vyslovili základní učení náboženské pohanských předků našich o dvou sobě rovných bozích, dobrém a zlém atd.*⁵⁴

Podklady k pohádkám sbíral osobně v terénu mezi lidmi hlavně na Chodsku a také ve své domovině v Podkrkonoší. Další materiály získával z archivů, literárních děl a sběrů od přátel z celého slovanského okruhu. Jedním z jeho hlavních záměrů bylo vydat soubor pohádek českých, které již dříve publikoval v několika časopisech, to se mu však před jeho smrtí již nepodařilo. Soubor pod názvem *České pohádky*, vydal až v roce 1905 Václav Tille, který jej poskládal z Erbenovy pozůstalosti.

Jazyk Erbenových pohádek se vyznačuje krátkými prostými větami, dialogy mezi postavami, což vše napomáhá k větší dramatickosti a spádu děje. Objevuje se v nich mnoho přísloví a úsloví. Oproti Němcové u něj nenacházíme psychologickou motivaci postav a realitu tehdejšího života, snažil se totiž o vytvoření objektivního pohledu, a tím se jeho pojetí děl historizuje, stává se kulturní hodnotou minulosti.

2. 4 Božena Němcová (1820 – 1862)

2. 4. 1 Život

Narodila se ve Vídni jako Barbora Panklová, nemanželská dcera mladičké služebné Terezie Novotné a panského kočího, rakouského Němce Jana Pankla, kteří byli ve službě u kněžny Kateřiny Zaháňské. Rodiče se ještě tentýž rok jejího narození vzali a nedlouho poté se rodina přestěhovala do Ratibořic u České Skalice, kde jejich vrchnost pobývala v letním období. Němcová zde prožila šťastné dětství, ovlivněné její babičkou Magdalenou Novotnou, která rodině v roce 1830 přijela pomáhat s domácností. Pocházela z českého

---

⁵³ ERBEN, K. J., *Vybrané báje a pověsti národní jiných větví slovanských. Svazek 1. – 3.* Erbenova předmluva z Matice Lidu. Praha: Otto, 1905–1907. [online]. Posl. akt. 25. 9. 2008. [cit. 21. 6. 2011]. Dostupné z <http://cs.wikisource.org/wiki/Vybran%C3%A9_b%C3%A1je_a_pov%C4%9Bsti_n%C3%A1rodn%C3%AD_jin%C3%BDch_v%C4%9Btv%C3%AD_slovansk%C3%BDch>

⁵⁴ Tamtéž.

severovýchodního pohraničí. Byla moudrou prostou ženou z venkova, která svým vnoučatům přinesla lidové zvyky, přísloví a vyprávění, a tím Němcovou inspirovala k budoucí tvorbě. Němcové se dostalo pouze elementárního vzdělání ve škole v České Skalici. V deseti letech byla dána na výchovu do nedalekých Chvalkovic, kde přišla do styku s německou, převážně romantickou literaturou, která vytvořila základ jejích literárních znalostí.

V sedmnácti letech byla provdána za úředníka finanční stráže Josefa Němce. Ten byl na svou dobu nadprůměrně vzdělaný národní buditel, Němcová se tedy díky němu dostala do společnosti národních obrozenců. Kvůli svému aktivnímu vlasteneckému smýšlení byl Němec u nadřízených neoblíben, proto byl často překládán, tudíž se celá rodina často stěhovala. Manželé měli čtyři děti. Díky vlasteneckému působení obou rodičů, rodina po celou dobu života trpěla hmotou nouzí. Od roku 1837 pobývali postupně ve čtyřech menších městech, až se roku 1842 dostali do Prahy, kde se Němcová seznámila s předními pražskými spisovateli a učiteli a publikovala zde své první literární počiny, básně a první sešit českých pohádek. Od roku 1845 žila dva roky na Domažlicku, kde se začala věnovat folklorním studiím, nejenom lidové slovesnosti, ale zabývala se i životem chodského lidu obecně. Střetávaly se jí zde světy měšťanské a vesnické společnosti, jejichž odlišnosti jsou jedním z hlavních motivů v celém jejím díle. Němcová byla činná v národním uvědomování lidu ve městě i na vesnici.

V revolučním roce 1848 byli oba manželé aktivní. Díky jejich činnosti byli po revoluci pronásledováni rakouskými úřady a sledováni tajnou policií.⁵⁵ Rodina se ještě několikrát stěhovala. Němec byl nakonec v roce 1850 přeložen na Slovensko. Němcová se s manželem neodstěhovala, pouze za ním dojížděla na návštěvy. Jejich vztah totiž od počátku nebyl dobrý. Němcová byla klidné idealistické povahy a toužila po lásce, Němec byl racionalista a vznětlivý. Manželé se tedy částečně odloučili. Němcová se s dětmi natrvalo přesunula do Prahy, kde se však spisovatelskou prací sotva užívala, a navíc byla vážně nemocná.

Na Slovensku byla celkem čtyřikrát během první půlky padesátých let. Na cestách se věnovala studiu národopisu a setkávala se se slovenskými obrozenci. Kladla důraz na vzájemnou spolupráci mezi českým a slovenským národem v nelehké době po roce 1848. V jednom ze svých dopisů napsala „*My potrebujem jeden druhého; dobre tedy, abychom se poznávali, jeden druhého laskavě podporovali a k vzájemnému cíli pracovali*“.⁵⁶

---

⁵⁵ *Česká literatura národního obrození*. [kol. autorů při katedře české lit.]. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1956. s. 252-253.

⁵⁶ DVOŘÁK, K. – HAVEL, R. – ŘEPKOVÁ, M. – ŠTĚPÁNEK, V. – VODIČKA, F., *Dějiny české literatury II (Literatura národního obrození)*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960. s. 577-588

Ke konci svého života Němcová, pro svou zhoršující se nemoc, nedokázala plnit závazky vůči nakladatelům. Němcová umírá v bídě po dlouhé těžké chorobě v domě na pražských Příkopech 21. ledna 1862.

2. 4. 2 Dílo

Božena Němcová se stejně jako Karel Jaromír Erben řadí k poslední fázi národního obrození a zároveň oba patří k jeho nejvýznamnějším osobnostem. Mají společný zájem o lidovou kulturu, ale každý ji ve svých dílech pojímá jinak. Němcová neměla, oproti Erbenovi, žádné odborné vzdělání, její díla popisují českou společnost v tehdejší době, klade důraz na sociální otázky a realitu, hlavně venkovského života, zároveň je však idealistická. V její tvorbě se mísí doznívající romantismus s nastupujícím realismem a prvky *biedermeieru* (poklidnost, vztah k rodině apod.) Z lidového prostředí sbírala pohádky, psala reportáže, vycházely z něho i její povídky, díky kterým je považována za zakladatelku české povídkové prózy.

Počáteční literární pokusy pocházely z jejího prvního pobytu v Praze. Vyšlo několik vlasteneckých básní, například *Moje vlast* nebo *Ženám českých*. V poezii se však Němcová neuchytila, ale byla obdivována pro své vypravěčské schopnosti. Její přátelé ji povzbuzovali, aby vydala celou sbírku lidových pohádek, a tak v roce 1845 vyšel první svazek *Národních báchorek a pověstí*. Celkem vyšlo mezi léty 1845 – 1847 sedm svazků. V souboru převažují pohádky kouzelné, ale nalezneme zde i pověsti a legendy. Němcové nejde o věrný zápis, určený k vědeckým účelům, ale o umělecké dílo, které vydává obraz o českém lidu. Sama píše v dopise manželům Čelakovským.

*"Do čtvrtého svazku mám udělat předmluvu a přiznat se, co je moje a co národní; udělám to, ač nerada, musím se k mnohému přiznat, co není národní, a budou mi to za zlé pokládat. Mně to nedá, když slyším pohádku, ale docela převrácenou a zostuděnou, abych ji tak napsala; přidám, kde je potřeba, ze svého a to nehezke vynechám. Celé jsem udělala jenom dvě, a více žádnou neudělám."*⁵⁷

V prvních svazcích Němcová čerpala inspiraci z dřívějších literárních děl. Od třetího svazku jsou však její pohádky méně upravované, což souvisí s tím, že náměty lidových

---

⁵⁷ Česká literatura národního obrození. [kol. autorů při katedře české lit.]. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1956. s. 256.

pohádek aktivně sbírala mezi lidmi, a to zejména při pobytu na Domažlicku. Němcová často děj v pohádkách obohacuje a rozvíjí do širších dějových odboček, čímž zvyšuje dramatickост a napětí. Protože nebyla ovlivněna odbornými postupy jako Erben, vkládá do děje své osobní reflexe, které se podílí na výsledném dojmu. Jsou pro ni typické obsáhlé popisy. Vykresluje podoby lidí, prostředí, zvyky, práce a vedle každodenních činností, vyzdvihuje psychické a citové motivace, lásku. Objevují se i pasáže reagující na morální, sociální a jiné dobové problémy, které přitom nenarušují pohádkovou nereálnost. Typickým rysem u Němcové jsou idealistické představy o spravedlivém, rovnostářském světě, které jsou ještě více patrné v její povídkové tvorbě.

V letech 1857 – 1858 vyšly v deseti svazcích *Slovenské pohádky a pověsti*, které se skládaly jednak ze sbírek slovenských autorů Jána Francise Rimavského a Samuela Reutze, ale také z vlastních spisovatelčiných zápisů. Na rozdíl od českých pohádek, které se Němcová nebála pozměnit, u pohádek slovenských se drží více předlohy. Původně chtěla pohádky nechat vydat ve slovenštině, ale nakladatel byl proti, tak alespoň podtrhla slovenský původ vyprávění v dialogích, kde hojně užívá slovakismů.⁵⁸

Němcová se věnovala také publicistické činnosti, ve které popisovala život na venkově (zvyky, úsloví, terminologii, kroje...), například v *Obrazech z okolí domažlického*, které vycházely na pokračování v časopisech *Květy* a *Česká včela*.⁵⁹ Další neméně významnou tvorbou B. Němcové jsou její povídky, ve kterých ještě více podtrhuje a idealizuje venkov, jakožto nositele neustálenějšího národního obrazu. Vykresluje zde vše, co obnáší venkovský život, zejména klade důraz na sociální otázky. V roce 1855 vyšlo její neznámější dílo *Babička* s podtitulem „obrazy z lidského života“, které volněji vychází z jejího vlastního dětství. Postava babičky je ztělesněním dobré, mravné ženy, která v sobě uchovává lidovou tradici. Právě v povídkové tvorbě se Božena Němcová osobně nejvíce uplatnila a položila tím základy pro nastupující realistickou literaturu.

---

⁵⁸ Česká literatura národního obrození. [kol. autorů při katedře české lit.]. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1956. s. 258-259.

⁵⁹ Česká literatura národního obrození. [kol. autorů při katedře české lit.]. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1956. s. 259-260.

3 Komparace pohádek Popelka a Červená karkulka

Ke komparaci jsem vybrala dva velmi známé a oblíbené pohádky Popelku a Červenou karkulku. V obou případech nejdříve srovnávám verze jednotlivých autorů, kde popisují odlišnosti v ději a rysy, které jsou charakteristické pro jednotlivé spisovatele a dobu, ve které žili. Dále se pokouším o rozbor pohádek pomocí metodiky S. Thomsona a V. J. Proppa, které jsem podrobněji popsala v podkapitole *Analýza pohádkových látek*. Ve shrnutí hodnotím samotnou pohádku a provedenou komparaci.

3. 1 Popelka

Příběh o dívce, kterou trýzní její nevlastní matka, často i s nevlastními sestrami, je snad nejznámější pohádkou po celém světě. Jen v Evropě bylo zaznamenáno více než pět set verzí⁶⁰. Jedna z nejstarších psaných verzí pochází z Číny 9. století.⁶¹ Možná zde má původ malá nožka Popelky, protože v Číně platilo malé chodidlo za ideál krásy, kterého se dosahovalo bolestivým svazováním nohou.⁶²

V první polovině 17. století se námět objevil v barokním díle *Pentameron*⁶³ od G. Basileho. Šlo o první evropskou sbírku, sestavenou pouze z folklorních pohádek. Basile pocházel z italské Neapole a příběhy sbíral v okruhu Kréty a Benátek. Kniha vyšla poprvé v roce 1634. Je rozdělena na 5 částí obsahujících 49 pohádek, z nichž vycházeli i další autoři, včetně Perraulta a bratří Grimmů. Verzi Popelky (zde v originálním názvu: *Cenerentola*) najdeme v první části jako šestý příběh.⁶⁴

Obecně nejoblíbenější je verze Perraultova, kterou známe pod názvem *Popelka, aneb skleněný střevíček* (v originálním názvu: *Cendrillon ou la petite pantoufle de verre*). Zajímavostí je, že jedině v této verzi se objevuje střevíček skleněný, v dalších verzích se jedná

---

⁶⁰ THOMPSON, S., *The Folktale*. Berkeley: University of California Press, 1977. s. 127.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Další informace o tomto zvyku jsou například na WIKIPEDIA, Foot binding. [online]. posl. akt. 11. 7. 2011. Dostupné z: <http://en.wikipedia.org/wiki/Foot_binding>

⁶³ Česky vyšlo: BASILE, G. *Pentameron*. Praha: SNKLU, 1961.

⁶⁴ WIKIPEDIA, *Pentameron*. [online]. posl. akt. 6. 5. 2011 [cit. 23. 6. 2011]. Dostupné z: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Pentamerone>>

o zlatý nebo stříbrný. Skleněný střevíček vznikl patrně záměnou francouzského slova „*vair*“ (kožešina) za „*verre*“ (sklo).⁶⁵ Obecně je střevíček jedním z ústředních motivů tohoto příběhu, na němž je možné nalézt stopy kultur, ve kterých pohádka vznikla (například v orientálních verzích střevíček najde na mostě slon královského původu⁶⁶).

3. 1. 1 Stručný děj

Charakteristická je zde postava krásné, hodné a čestné dívky, kterou po smrti její matky vychovává macecha. Ta jí škodí a jedná s ní, jak se služkou. Do děje však vstoupí kouzelné bytosti, předměty (někde představující převtělení její zemřelé matky), které dívce pomohou seznámit se s urozeným a bohatým budoucím mužem (většinou princem) prostřednictvím společenské události, na kterou by jinak chudá dívka nemohla. Muž se do dívky zamiluje, ale ta se mu náhle vytratí, přičemž ztratí nějaký předmět (nejčastěji střevíček). Muž pak dívku hledá a najde ji pomocí ztraceného artefaktu, který jí patří. Poté se koná svatba.

3. 1. 2 Komparace

Tato pohádka se jako jediná, svým námětem i stejnou dějovou linií, objevuje u všech čtyř spisovatelů, které jsem si vybrala ke komparaci. Společně s Perraultem porovnávám i verzi od bratří Grimmů *Popelka* (v originálním názvu: *Aschenputtel*), Erbenovu taktéž „*Popelku*“ a i jednu z verzí od B. Němcové.

U Boženy Němcové se objevují tři varianty této pohádky. První je pohádka *O Popelce*⁶⁷, která se ale dosti liší dějovou linií od výše zmíněných, protože většina děje spíše připomíná příběh Jeníčka a Mařenky.⁶⁸ S ostatními syžety má společný název a motivy krásné

---

⁶⁵ THOMPSON, S., *The Folktale*. Berkeley: University of California Press, 1977. s. 127.

⁶⁶ *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Sv. 3. Věcná část: O-Ž*. [hl. red. Stanislav Brouček, Richard Jeřábek]. Praha: Mladá fronta, 2007. s. 776.

⁶⁷ NĚMCOVÁ, B., *Národní báchorky a pověsti: Svazek 1*. Praha: SNKLHU, 1956. [online]. Verze 1.0 z 29. 9. 2009. s. 94-108. Dostupné z <http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/76/58/narodni_bachorky_i.pdf>

⁶⁸ NĚMCOVÁ, B., *Národní báchorky a pověsti: Svazek 2*. Praha: SNKLHU, 1956. [online]. Verze 1.0 z 29. 9. 2009. s. 233-236. Dostupné z <http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/76/55/narodni_bachorky_ii.pdf>

pracovité dívky umazané od popela, zlých sester (ale vlastních), proběhne zde seznámení s princem na společenské události (na hostině), kde Popelka neprozradí svou identitu. Při poslední hostině ztratí střevíček, podle kterého ji princ posléze pozná, a na konci se koná svatba. Tímto podobnost s ostatními verzemi končí. Další je *O třech sestrách*⁶⁹, je již původním syžetům podobná více, ale přesto se v ní objevuje mnoho přidaných věcí od samotné autorky, které evidentně k původnímu příběhu nepatří, např. „*O Anušce nevěděl nikdo, kromě domácí chasy a několika starých žebráků, kterým hojnou almužnu udělovala.*“⁷⁰. Za zmínku stojí, že jediné v této podobě dívka nemá přezdívkou podle popela, urozený pán zde dostane tip od staré paní, kde nevěstu hledat a v neposlední řadě zde zlé sestry zemřou. Pro komparaci jsem vybrala třetí verzi *O Popelušce*⁷¹, která není ze souboru českých pohádek, jako dvě předchozí, ale ze sbírky *Slovenské pohádky*, která vyšla později. Němcová se v ní více drží původního vyprávění. Tato třetí verze se dá nejlépe porovnat s ostatními.

V úvodu se seznámíme se skutečností, že Popelce zemřela matka a její otec si vzal novou ženu. Erben však na začátku nechá pravou matku nejdříve proměnit v krávu, kterou pak následovně nechá macecha zabít. Macecha i nevlastní sestry (u Perraulta a Grimmů jsou dvě, u Němcové a Erbena jedna) Popelku nemají rády. Popelka je hodná a pracovitá, nestěžuje si, musí vykonávat těžké domácí práce a žít v chudobě, i když by měla být sociálně na úrovni macechy a nevlastních sester, které v příběhu vystupují jako jasné škůdkyně. V této části jsme seznámeni s Popelčinou postavou, jakožto trápenou hrdinkou.

Dále se objevují motivy, které u Perraulta a Erbena nenalezneme. Otec se chystá jet nakoupit do města na trh a ptá se dcer, co by si přály. Ty nevlastní chtějí samé drahé věci a Popelka si řekne, že by ráda to, o co otec cestou zpět zavede. V obou případech otec zavede o lískový proutek. Popelka u Grimmů proutek zasadí na matčin hrob a u Němcové si schová lískové oříšky za výstřih (zde dle mého názoru Němcová přidává lidový motiv, kdy vesnické ženy nosily menší předměty za výstřihem, Popelku tak přibližuje tehdejší realitě). Později zjistíme, že se jedná o kouzelné předměty, které si Popelka zasloužila za svou dobrotu a utrpení, jež prožívá.

---

⁶⁹ NĚMCOVÁ, B., *Národní báchorky a pověsti: Svazek 1*. Praha: SNKLHU, 1956. [online]. Verze 1.0 z 29. 9. 2009. s. 236-246. Dostupné z <http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/76/58/narodni_bachorky_i.pdf>

⁷⁰ NĚMCOVÁ, B., *Národní báchorky a pověsti: Svazek 1*. Praha: SNKLHU, 1956. [online]. Verze 1.0 z 29. 9. 2009. s. 236. Dostupné z <http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/76/58/narodni_bachorky_i.pdf>

⁷¹ NĚMCOVÁ, B., *O Popelušce*. [online]. Publ. 9. 3. 1997. Dostupné z <<http://www.muzeumbn.cz/bozena-nemcova/dilo-bozeny-nemcove/o-popelusce.html>>

Přijde den, kdy se macecha se svými dcerami vydává na určitou společenskou událost (Perrault – ples, Grimmové – slavnost, Erben a Němcová – návštěva kostela). V Perraultově verzi Popelka navíc své sestry na ples strojila. Zde je velmi patrné, že autor nejspíše tuto část upravil, dle života tehdejší vyšší společnosti. Jedna sestra si například bere červené sametové šaty s anglickými ozdobami, obě sestry si nechaly poslat pro vyhlášeného kadeřníka a u nejlepších dodavatelů nechaly nakoupit pudry, voňavky a krémy. Tato pasáž je příliš konkrétní, aby měla původ v lidovém vyprávění.

Děj pokračuje tím, že by Popelka taky ráda na onu společenskou událost šla, ale sestry a macecha se jí vysmějí, že je špinavá. Hrdinka poté, vyjma Perraultova příběhu, dostává od škůdce různé nesmyslné úkoly, aby se umocnilo její trápení. U Grimmů, Erbena i Němcové jde o sesypání obilniny, případně i luštěniny do popela s tím, že tuto směs musí Popelka přebrat. Hrdinka se však nakonec na událost přeci jen dostane, díky přičinění kouzelných pomocníků. Zde se všechny verze poměrně rozcházejí, hlavně Perraultova.

U Perraulta Popelčina kmotřička spatřila dívku celou uplakanou. Kmotřička je vlastně víla, která Popelce vykouzlí z dýně kočár, z šesti myší koně, z krysy kočího a z šesti ještěrek lokaje. Dotek jejího proutky vykouzlí z ubohého Popelčina oděvu krásné stříbrozlaté šaty s drahokamy.

Ve verzi od bratří Grimmů zasadila proutek, který dostala od otce, na matčin hrob a zalévala ho vlastními slzami. Pokaždé, když na keř sedl bílý ptáček, mohla mu vyslovit nějaké přání, které jí vzápětí shodil z keře dolů. Když se macecha s dcerami chystaly na slavnost, dostala Popelka za úkol přebrat mísu čočky z popela, aby mohla jít s nimi. To se jí díky holoubkům, kteří za ni práci vykonali, podařilo. Macecha ale vysypala dvě mísy čočky do popela, že musí přebrat ještě toto. Opět se jí to za pomoci holoubků podařilo, ale macecha ji s sebou stejně nevzala. Popelka tedy běžela k lískovému keři a přála si „*Keříčku milý, zatřes se, zlatem a stříbrem pokrýj mě*“.⁷² Na to jí ptáček shodil nádherné blyštivé šaty a zlaté střevíčky.

V případě Erbena měla být kráva, ve kterou se proměnila Popelčina matka zabita. Před smrtí řekla Popelce, aby její maso nejedla a kosti tajně zakopala, a když bude třeba pomoci, ať na její hrob zajde. Nevlastní matka před odchodem do kostela rozsypala na zem velkou nádobu prosa a přikázala ji Popelce přebrat a ustrojit oběd. Dívka tedy běžela na matčin hrob,

---

⁷² GRIMM, J., GRIMM, W., *Německé pohádky*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961. s. 90.

kde najednou stála skříň plná krásných šatů a dva holoubci, kteří za ni přeberou proso a připraví oběd.

U Boženy Němcové macecha rozsypala proso s popelem, s tím, že ho hrdinka musí přebrat, než se vrátí. Popeluška běžela s pláčem ke studni, kam jí při nahnutí spadly omylem ony oříšky. Ze studny se vynořila žabka a oříšky dívce podala, ať jeden rozlouskne. Byli v něm krásné slunečkové šaty. Dívka ale naříkala, že má práci a do kostela nemůže. Sotva to dořekla, tak se šest holoubků slétlo na pomoc.

V této části je velmi patrné, že kromě Perraulta čerpali autoři své příběhy ze stejných předloh, jestli však byly literární, či předány ústně, není možné určit. Můžeme ale tvrdit, že toto jen odkazuje na skutečnost, že Grimmové, Němcová i Erben žili téměř ve stejné době a lokalitě. U Grimmů a Erbena se objevuje motiv převtělení mrtvé matky do kouzelného předmětu, který osiřelé dceři nadále pomáhá. Ve všech verzích hrají roli zvířata, jakožto kouzelní pomocníci. Holubice jsou symbolem míru, lásky, naděje, ale také Ducha svatého, což se v tomto syžetu určitě odráží.

Hrdinka se ve všech verzích ustrojí a vydá se na ony společenské události. Jakmile dorazí, všichni ji obdivují, jak je krásná a půvabná. Přítomný šlechtic (Perrault – princ, Grimmové – královský syn, Erben – cařovic, Němcová – kníže) se do ní ihned zamiluje, stejně jako Popelka do něj. Nevlastní matka a sestry ji vůbec nepoznají. Popelka však musí dodržet tabu (Perrault - musí být doma před půlnocí, jinak se kouzelné věci promění zpět) a v ostatních případech musí být doma před příjezdem příbuzenstva, aby se stihla převléknout.

U pohádek nastává časté opakování děje. V Perraultově verzi jde Popelka na ples dvakrát, v ostatních verzích (slavnost, kostel) třikrát. Při poslední návštěvě, kdy hrdinka uniká svému šlechtici a na místě nechá střevíček, a to buď omylem v Perraultově verzi, nebo se střevíček přilepí na smůlu, kterou tam šlechtic přikázal záměrně nastražit.

Mladý pán (v případě Perraulta je to pověřený dvořan) pak hledá svoji nevěstu na základě jejího střevíčku. Jezdí od stavení ke stavení a zkouší střevíček všem ženám po celé zemi. Komu padne, stane se jeho ženou. Dojde i na Popelčiny sestry. U Perraulta se ani jedna z nevlastních sester do střevíčku nedostala. Popelka jen řekla, že si ho také vyzkouší. Padl ji perfektně, z kapsy vytáhla i druhý a nazula si ho. Náhle se objevila i kmotřička – víla, aby jí přikouznila i nádherné šaty. Sestry ji poznají, vrhnou se jí k nohám a prosí za odpuštění. Popelka je zvedne, objeme je a odpustí jim. Poté ji odvezou za princem a několik dní se slaví svatba, nejen její, ale i jejích sester, které nechá provdat za vznešené dvořany.

U Grimmů se první sestra do střevíčku dostala díky tomu, že si uřízla palec. Královskému synovi se to sice nezdálo, ale rozhodl se nevěstu odvést na zámek. Po cestě na něj volali kouzelní holoubci, že na střevíci je krev. Královský syn se podíval na nohu a viděl krev, tak první sestru hned vrátil. Střevíc obula i druhá nevlastní sestra, ale aby se do něj vešla, musela si uříznout patu. I druhou lest však šlechtic odhalil a opět ji vrátil. Na dotaz, jestli mají ještě nějakou dceru, nakonec zavolali Popelku. Ta přišla umytá a zlatý střevíc obula. Na svatbě se jí sestry vetřely po její bok, ale cestou do kostela jim holoubci vykládali každé jedno oko a cestou z kostela oběma to druhé a tím byly za svou zlobu nadosmrtně potrestány.

V případě Erben a Němcové končí příběh téměř shodně. Šlechtic dorazí do stavení, nevlastní sestra v Erbenově případě střevíc neobuje, v případě Němcové ano, ale stejně jako u Grimmů si uřízne palec. Šlechtic se zeptá, jestli nemají ještě jinou dceru. Popelku v obou případech zapírají, ale ozve se kohoutek, který vyrazí, že je krásná dívka schovaná pod neckami. Popelka vyleze ven v krásných šatech a obuje si druhý střevíček.

Erbenova Popelka v závěru už jen odjíždí na svatbu se svým vyvoleným a poslední zmínkou je, že cařovic nechal zlou macechu potrestat. U Němcové Popelka před odjezdem ještě poděkuje žabce, která jí pomohla a odjíždí s knížetem i se svým tatínkem vozem pryč. Kohoutek si sedne na jejich vůz a kolem je doprovázejí holoubci. Macecha a její dcera zůstanou samy „*bez lásky a bez radosti*“.⁷³ Tedy to pozitivní odchází spolu s holubicemi.

3. 1. 3 Motivický rozbor podle S. Thompsona

Popelka je v Thompsonově katalogu vedena jako typ 510 A Cinderella. Typ 510 B zahrnuje podobnou pohádku Cap O'Rushes (v češtině jako Myší kožíšek). Obě jsou zahrnuty po typ 510 The Persecuted Heroine (pronásledovaná hrdinka), jelikož mají podobný děj (dívka má neblahý osud – díky kouzelné pomoci se setká se šlechticem, který se do ní zamiluje – dívka však uteče – šlechtic ji najde pomocí určitého artefaktu – koná se svatba). Ve verzích pohádky, které jsem výše komparovala, se objevují následující motivy, které řadím abecedně a dle kterých se posléze dají hledat podobnosti mezi dalšími pohádkami.⁷⁴

---

⁷³ NĚMCOVÁ, B., *O Popelušce*. [online]. Publ. 9. 3. 1997 [cit. 29. 6. 2011]. <Dostupné z <http://www.muzeumbn.cz/bozena-nemcova/dilo-bozeny-nemcove/o-popelusce.html> >

⁷⁴ Jednotlivé motivy jsem vyhledávala na: THOMPSON, S., *Motif-index of folk-literature: a classification of narrative elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest-books, and local legends*. Revised and enlarged edition. Bloomington: Indiana University Press, 1955-1958. [online]. Publ.

Pro všechny komparované pohádky jsou společné tyto motivy, které mají v podstatě obecnější charakter, než motivy zbývající:

D1050.1 Clothes produced by magic. (Oblečení zhotovené kouzlem.)

H36.1 Slipper test. Identification by fitting of slipper. (Zkouška střevíčku; identifikace pomocí padnoucího střevíčku.)

K1911.3.3 False bride fails when husband tests her. Uses slipper test, jumping test, or the like. (Falešná nevěsta je odhalena nesplněním ženichovy zkoušky; zkouška střevíčku, skákání apod.)

L162 Lowly heroine marries prince (king). (Skromná hrdinka se vdá za prince; krále.)

S31 Cruel stepmother. (Zlá nevlastní matka.)

Perraultova Popelka se nejvíce odlišuje od ostatních, vyskytují se zde motivy, které obsahuje jen tato verze:

C761.3 Tabu: staying too long at ball. Must leave before certain hour. (Zákaz zůstat dlouho na plesu; musí se odejít před určitou hodinou.)

D315.1 Transformation: rat to person. (Převtělení krysy v člověka.)

D411.6.1 Transformation: mouse to horse. (Převtělení myši v člověka.)

D813 Magic object received from fairy. (Kouzelný předmět obdržen od víly.)

F823.2 Glass shoes. (Skleněný střevíček.)

F861.4.3 Carriage from pumpkin. (Kočár z dýně.)

Motivy objevující se pouze v díle bratří Grimmů:

D950 Magic tree. (Kouzelný strom.)

E631 Reincarnation in plant (tree) growing from grave. (Převtělení v rostlinu, rostoucí z hrobu.)

Motivy nalezené pouze u Erbena:

Neuvedeno. [cit. 22. 7. 2011] Dostupné z <http://www.ualberta.ca/~urban/Projects/English/Motif_Index.htm> a na vyhledávači motivů ze souboru S. Thompsona od Centre of Symbolic Studies. [online]. Posl. akt. neuvedena. [cit. 22. 7. 2011] Dostupné z <http://storysearch.symbolicstudies.org/results/?search_text=510+A>

B313 Helpful animal an enchanted person. (Pomáhající zvíře je převtělený člověk.)

B335 Helpful animal killed by hero's enemy. (Pomáhající zvíře je zabito hrdinovým nepřítelem.)

B411 Helpful cow. (Pomáhající kráva.)

E611.2 Reincarnation as cow. (Převtělení v krávu.)

Společné motivy, které mají ve svých verzích bratři Grimmové a Erben.

D842.1 Magic object found on mother's grave. (kouzelný předmět zalezen na matčině hrobě)

E323.2 Dead mother returns to aid persecuted children. (Mrtvá matka se vrátí na pomoc pronásledovanému potomku.)

Motivy společné pro Grimmy a Němcovou:

F823.1 Golden shoes. (Zlatý střevíček.)

K1911 The false bride (substituted bride). (Falešná, podstrčená nevěsta.)

K1911.3.3.1 False bride's mutilated feet. In order to wear the shoes with which the husband is testing the identity of his bride, the false bride cuts her feet. She is detected. (Znetvořená noha falešné nevěsty; ženich zkouší střevíček pro identifikování pravé nevěsty; falešná nevěsta si proto, aby střevíček padnul, ořeže nohy; je odhalena.)

Společné motivy Grimmů, Erbeny a Němcové:

J1146.1 Detection by pitch-trap. Pitch is spread so that footprints are left in it, or that shoe is left behind as clue. (Odhalení pomocí pasti se smůlou; smůla je rozetřena, tak že jsou v ní zanechány otisky nohou; nebo se zde zachytí bota.)

R221 Heroine's three-fold flight from ball (church). (Hrdinka třikrát utíká z plesu; kostela.)

Jediný stejný motiv u Perraulta a Grimmů:

N711.6 Prince sees heroine at ball and is enamored. (Prince uvidí hrdinku na plese a zamiluje se.)

Podle tohoto rozboru zjistíme, že v hlavních motivech, se všechny verze shodují. Nejspecifičtější je příběh od Ch. Perraulta následující K. J. Erbenem, který se značně liší v úvodu své verze, kde pracuje s motivem mrtvé matky, která je převtělena do krávy. Nejvíce

podobností nalézáme v dílech B. Němcové a bratří Grimmů, což dle mého ukazuje na fakt, že Němcová pravděpodobně z Grimmů hojně čerpala.

3. 1. 4 Rozbor funkcí podle V. J. Proppa

V Proppově morfologii jsou funkce jednajících osob a jejich podkategorie označeny symboly, které v analýze uvádím, a podle níž se poté udává jakýsi výsledný kód strukturních jednotek kouzelné pohádky. Jedná se tedy jen o formální rozbor postrádající historický kontext, což bylo také terčem kritiky Proppovi teorie. Přesto se však jedná o průlomový počín ve zkoumání pohádky.⁷⁵ K vytvoření základního schématu jsem vycházela z děje, který je společný všem výše komparovaným verzím.

Výchozí situace α (Základní informace o Popelce.) – I. *odloučení* β^2 (Popelce zemře matka.) – II. *zákaz* γ^1 (Popelka nemůže jít na ples, do kostela.) – XIV. *vybavení, získání kouzelného prostředku* F (Popelka kouzlem získá krásnou róbu, aby mohla jít na ples, do kostela.) – XI. *odchod* $\uparrow$ (Popelka jde na ples, do kostela.) – XXII. *nepoznaný příchod* ^{0} (Popelka se vrací z plesu, kostela domů.)⁷⁶ – XXIV. *neoprávněné nároky* L (Nevlastní sestry se snaží obout střevíček) – XXVII. *poznání* Q (Popelka obuje střevíček.) – XXX. *trest* U; škůdci je odpuštěno $U_{(neg)}$ (Nevlastní sestry jsou potrestány, nebo je jim odpuštěno.) – XXXI. *svatba* W (Popelka chystá svatbu se šlechticem.).⁷⁷

Propp v popisu vlastností svých funkcí jednajících osob uvádí, že „*Posloupnost funkcí je vždy totožná*“⁷⁸, ale v případě Popelky toto pravidlo zřejmě neplatí, protože hrdinka nejdříve získává kouzelný prostředek, ale až poté odchází z domova. Tento jev je pravděpodobně zapříčiněn tím, že Propp pracoval jen s určitým výběrem kouzelných pohádek, tudíž jeho metody nemusí být použitelné obecně.

3. 1. 5 Shrnutí

---

⁷⁵ ŠMAHELOVÁ, H., *Návraty a proměny*. Praha: Albatros, 1989. s. 32.33.

⁷⁶ Navštívení plesu, kostela a návrat z něj se opakuje, většinou třikrát.

⁷⁷ PROPP, V. J., *Morfologie pohádky a jiné studie*. Vimperk: H&H, 2008. s. 29-55.

⁷⁸ PROPP, V. J., *Morfologie pohádky a jiné studie*. Vimperk: H&H, 2008. s. 27.

Porovnáním jednotlivých pohádek se mi potvrdilo, že Perraultův příběh je odlišný od ostatních. Je psán mnohem jednodušeji a srozumitelněji, jeho cílem není potrestat, ale odpustit tak, aby vznikla rovnováha. Neobjevují se zde žádná náboženská témata. Oproti tomu v ostatních verzích je kladen větší důraz na symboličnost, hlavně u Grimmů a Erbeny. U Boženy Němcové lze nalézt i motivy týkající se důležitosti rodiny (Popelůška odjíždí i se svým tatínkem), typické pro *biedemeier*.

Tento příběh je stále vděčným tématem. Byl zpracován snad do všech možných kulturních podob, přes balet a operu až po současně počítačově animované filmy. A jak se ukázalo výše, bude se nejspíš nadále měnit s dobou, ve které bude předáván.

3. 2 Červená karkulka

Příběh o Červené karkulce je, stejně jako o Popelce, jednou z nejznámějších evropských pohádek. Její verze už ale nejsou tak rozšířené. Zatímco příběh Popelky je v mnoha variantách zaznamenán po celém světě hluboko do minulosti, verze Červené karkulky vycházejí především z pohádek Charlese Perraulta a bratří Grimmů. Je tedy ukotvena hlavně v evropském prostředí, přičemž již nepřekračuje ruské hranice dále na východ. Částečně se tento typ projevuje v afrických pohádkách, kde se však mísí s typem O třech prasátkách a jde zde spíše o zvířecí pohádku.⁷⁹

3. 2. 1 Stručný děj

Dívka, které se podle její čepičky říkalo Červená karkulka, je svou matkou poslána na návštěvu k nemocné babičce. Cesta k babiččinu domku vede přes les. V lese Červená karkulka potká vlka, který na ní vyzvídá, kam a proč jde. Dozví se, že jde do domku své babičky. Vlk je u domu dříve než dívka. Babičku sežere a převlékne se do jejího oblečení, aby mohl Červenou karkulku obelstít a sežrat. Když dívenka dorazí, tuší, že něco není v pořádku, tak se babičky vyptává, proč vypadá jinak, než obvykle. Při závěrečné odpovědi na otázku ohledně podoby úst, vlk Karkulku také sežere.

---

⁷⁹ THOMPSON, S., *The Folktale*. Berkeley: University of California Press, 1977. s. 39.

Karkulčiným sežráním pohádka končí u Perraulta, poté následuje již jen jeho výchovné ponaučení. Ve verzi bratří Grimmů Červená karkulka s babičkou neumřou. Z vlkova břicha je vysvobodí myslivec, který náhodně prochází kolem domku a vlk zemře. Toto rozšíření, v podobě šťastného konce, je pravděpodobně způsobeno tím, že se pohádky vypravovali čím dál více dětem, proto by konec v podobě babiččiny i Karkulčiny smrti byl pro ně příliš drsný.

3. 2. 2 Komparace

Tento syžet mají ve svých sbírkách Charles Perrault, bratři Grimmové i Karel Jaromír Erben pod stejným názvem „Červená karkulka“. U Boženy Němcové jsem tuto pohádku v jejích sbírkách *Národní báchorky a pověsti* a *Slovenské pohádky* nenalezla. Komparované verze jsou si, oproti výše komparované Popelce, velmi podobné. Dalo by se tím předpokládat, že autoři ze sebe vycházeli.

Začátek příběhu začíná jedním z klasických pohádkových úvodů „Bylo jednou jedno venkovské děvčátko...“⁸⁰ u Perraulta, „Byla jednou jedna milá malá dívenka“⁸¹ u Grimmů a „Jednou bylo malé sličné děvčátko“⁸² u Erbena. Dívka je popisována jako velmi hezká a oblíbená a to nejvíce u své babičky, která ji darovala červený čepeček, podle kterého získala svoji přezdívku. Červená barva zde může symbolizovat mladí, právě dospívající krásnou dívku, její výraznost.

Po představení hlavní hrdinky ji matka posílá k nemocné babičce, že jí donese určité potraviny, jejichž složení se u jednotlivých autorů liší. U Perraulta babičce nese koláče a hrnek másla, u Grimmů a Erbena koláč a láhev vína a navíc u obou autorů je poučena, jak se má chovat. Karkulka má koukat na cestu, nescházet z ní, aby neupadla a nerozbila láhev s vínem. Při vstupu do babiččina domku má pozdravit, U Erbena konkrétně „...*když přijdeš do jizby, a nezapomeň dát „dobrýtro.“*“ O dávání dobrého jitra se Erben zmiňuje v předmluvě

---

⁸⁰ PERRAULT, Ch., *Pohádky matky Husy*. Praha: Albatros, 1972. s. 93

⁸¹ GRIMM, J., GRIMM, W., *Německé pohádky*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961. s. 100.

⁸² ERBEN, K. J., *Vybrané báje a pověsti národní jiných větví slovanských*. Svazek 1. Praha: Otto, 1905. s. 51–54. [online]. Posl. akt. 22. 2. 2007. [cit. 21. 6. 2011]. Dostupné z <http://cs.wikisource.org/wiki/Vybran%C3%A9_b%C3%A1je_a_pov%C4%9Bsti_n%C3%A1rodn%C3%AD_n%C3%BDch_v%C4%9Btv%C3%AD_slovansk%C3%BDch/%C4%8Cerven%C3%A1_karkulka>

ke svým *Vybraným bájím a pověstem národním jiných větví slovanských*, kde se ukazuje jeho zájem o zkoumání mýtů našich předků. „*Nechtíce a nevědouce jsme všickni bájemi pohanských předků našich proniklí. Tak ku př. dávajíce někomu „dobré jitro“ neb „dobrý den“ a p., totiž žádajíce slovem, aby se tak stalo, jakož pravíme, ani netušíme, že tento způsob pochází ještě z pohanství a vysvětluje se bájí, která slovu přiřítá tvůrčí moc.*“⁸³ U Grimmů i u Erbena Karkulka slíbí, že poučení dodrží a podá na to mamince ruku. Toto gesto mi do pohádkového kontextu příliš nesedí, pravděpodobně je to jeden z přidaných prvků od Wilhelma Grimma, aby se dále více zdůraznilo porušení slibu.

Karkulka se vydala na cestu k babičce, která bydlela v lese (v Perraultově případě v sousední vesnici, ale za lesem). Cestou v lese potkala vlka, který se s ní dal do řeči. Karkulka nevěděla, že by se s vlkem bavit neměla. Zde se už jasně projevuje podobenství vlka s cizím mužem, který by chtěl Karkulce ublížit. Vlk se vyptává, kam dívka jde, co to nese..., Karkulka mu ve všem popravdě a naivně odpovídá. V Erbenově verzi vlk pozdraví slovy „*Pomáhej Bůh, Červená karkulko*“ a Karkulka odpoví slovy „*Díky Bohu, vlku!*“, toto je jediný přímý náboženský prvek ve všech verzích. V Perraultově příběhu měl vlk velkou chuť děvče sníst hned na místě setkání, ale nablízku byli dřevorubci, tak se neodvážil. U Grimmů a Erbena kuje plány, jak sníst babičku i Karkulku, přičemž si říká, že mladá Karkulka bude lépe chutnat než babička. Vlk na Karkulce vyzvídá, kam má namířeno a proč, což mu děvče také odpoví. Vlk se lstí chce dostat k babičce dřív, tak v Perraultově verzi jen ukáže Karkulce cestu, kterou se má vydat. U Grimmů a Erbena v této části nalezneme téměř shodný děj. Vlk Karkulce navrhnul, aby nasbírala květiny, když je v lese tak krásně, svítí sluníčko, Karkulka tedy sešla z cesty a začala trhat květiny pro babičku. V tento moment děvče porušuje svůj slib, že půjde přímo za babičkou a nebude si zacházet, což posléze způsobí nevyhnutelnou katastrofu.

Následující děj se u všech autorů shoduje. Vlk se dostane k babiččinu domku dříve a za dveřmi se vydává se za Karkulku. Babička leží nemocná v posteli, tak řekne, že domnělá Karkulka si může otevřít sama. Vlk tedy vstoupí a babičku sežere, lehne si do její postele a čeká na Karkulku. U Grimmů a Erbena si navíc obleče babiččiny šaty a čepce a zatahne záclony.

Červená Karkulka přijde k babiččinu domku s tušením, že není vše v pořádku, nicméně vstoupí dovnitř a v případě Grimmů a Erbena odhrne závěsy. Zatažení a odhrnutí

---

⁸³ ERBEN, K. J., *Vybrané báje a pověsti národní jiných větví slovanských. Svazek 1. – 3.* Erbenova předmluva z Matice Lidu. Praha: Otto, 1905–1907. [online]. Posl. akt. 25. 9. 2008. [cit. 21. 6. 2011]. Dostupné z <http://cs.wikisource.org/wiki/Vybran%C3%A9_b%C3%A1je_a_pov%C4%Bstn%C3%A1rodn%C3%AD_n%C3%BDch_v%C4%Btv%C3%AD_slovansk%C3%BDch >

záclon zde má, dle mého názoru, cílenou symbolickou hodnotu, kde vlk představuje šíření temnoty, kdežto Karkulka šíření světla.

V Perrautově příběhu vlk vyzve Karkulku, aby si k němu šla lehnout do postele. Dívka se svlékne a jde si skutečně lehnout do postele. V tomto bodě je již jasně patrný sexuální podtext pohádky, který pak v závěrečném ponaučení autor potvrzuje.

Karkulka se tedy nachází u babiččiny postele (případně přímo v ní), vlk se schovává za peřinu a dívka pojmá podezření, že s babičkou skutečně není něco v pořádku. Následuje sled otázek na babiččino podivné vzezření, proč má tak velké uši, oči apod. Vlka, přestrojený za babičku, Karkulce odpovídá, že je to proto, aby ji lépe slyšela, viděla apod. Scéna vrcholí poslední otázkou, ve které se Karkulka ptá, proč má babička tak velkou pusku, případně zuby, na to vlk odpoví, že je to proto, aby ji mohla lépe sežrat. Vlka se poté na Karkulku vrhne a sežere ji. V tomto momentě pohádka končí u Ch. Perraulta. Za ni následuje již jen morální naučení, aby si mladá děvčátka dávala pozor na neznámé pány.

Takový konec by byl patrně pro Grimmy nepřijatelný. Jak u Erbena, tak u Grimmů se děj rozvíjí dále. Vlka po nažrání usnul a začal nahlas chrápat, to uslyšel kolemjdoucí myslivec, kterému tak silné chrápání bylo divné, tak se zašel do domku podívat. V posteli uviděl místo babičky vlka, kterého pro jeho špatné činy už dlouho hledal. Pomyslel si, že by uvnitř jeho břicha mohla být babička, tak vzal nůžky a vlka rozpáral. Babička i Karkulka vylezly ven. Dívka běžela pro kameny, kterými pak naplnila vlkovo břicho. Když se vlk probudil, padl na zem a zemřel. Myslivec si odnesl kůži, babička snědla a vypila, co ji Karkulka přinesla a dobro opět zvítězilo. Červená karkulka na závěr řekla, že už nikdy nesejde z cesty, když jí to maminka zakáže, což je jasným ponaučením, které je zde určeno, oproti Perraultovi, převážně dětem. Takto pohádka končí u Erbena.

Ve verzi bratří Grimmů následuje ještě dodatečný příběh, ve kterém si Karkulka vzala ponaučení z předešlé zkušenosti. Grimmové tak ještě násobí poučení, jež má z pohádky vyplynout. Dívka potká jiného vlka, který se ji opět snaží svést z cesty, Karkulka se ale nenechá a jde rovnou za babičkou. V domku vyličí, co se jí stalo. Babička navrhne zamknout dveře, aby vlk nemohl dovnitř. Brzy na to vlk klepe na dveře, ale nikdo se zevnitř neozývá, vyleze tedy na střechu, že na Karkulku počká, až půjde zpět domů. Babička ale věděla, k čemu se vlk chystá, tak řekla Karkulce, ať nanosí vodu z klobás, které vařila, do kamenného koryta před domem. Dívka tak učinila. Když vlk zacítil vůni klobás, naklonil se přes okraj střechy tak, že sklouzl přímo do koryta a utopil se. Karkulka tedy mohla bezpečně odejít domů.

3. 2. 3 Motivický rozbor podle S. Thompsona

Červená karkulka je v Thompsonově katalogu vedena jako typ 333. Oproti Popelce je na motivy mnohem chudší. Příběh je totiž přímočařejší, není v něm tolik zápletek a kouzelných jevů. Jednotlivé motivy opět řadím abecedně, ne podle posloupnosti v ději.⁸⁴

Tyto motivy jsou platné pro všechny verze:

K2011 Wolf poses as "grandmother" and kills child. (Vlk se vydává za babičku a zabíjí dítě.)

Z18.1 What makes your ears so big?--To hear the better, my child, etc. (Proč máš tak velké uši? – abych lépe slyšela, mé dítě, atd.)

Motivy uvedené níže jsou společné pro pohádku bratří Grimmů a K. J. Erbena:

F911.3 Animal swallows man (not fatally). (Zvíře spolkně člověka, ale neusmrtí ho.)

F913 Victims rescued from swallower's belly. (Oběti jsou zachráněny z pojídačova břicha.)

3. 2. 4 Rozbor funkcí podle V. J. Proppa

Výchozí situace α (Základní informace o Karkulce.) – I. *odloučení* β³ (Karkulka se vydává na cestu k babičce.) – II. *zákaz* γ¹ (Karkulka nesmí sejít z cesty) – III. *porušení* δ¹ (Karkulka se zastavuje na své cestě, protože potká vlka.) – IV. *vyzvidání* ε¹ (Vlk vyzvídá na Karkulce, kam a proč jde.) – V. *vyzrazení* ζ¹ (Karkulka vlkovi prozradí, kam a proč jde.) – VI. *úskok* η³ (Vlk Karkulce navrhne sbírání květín, aby byl u babičky dříve než ona.) – VII. *pomahačství* θ¹ (Karkulka dá na vlkovu radu, a tím mu pomáhá, aby se dostal k babičce dříve, než ona.) – VIII. *škůdcovství* A⁶ (Vlk ubližuje na těle tím, že babičku a Karkulku spolkně.) V případě verze Grimmů a Erbena schéma končí číslem XXX. *trest* U (Vlk je zabit.).⁸⁵

V tomto rozboru postupuji stejně, jako v případě Popelky výše. Zde však posloupnost pořadí funkcí, na rozdíl od analýzy Popelky, platí.

⁸⁴ Jednotlivé motivy jsem vyhledávala na: THOMPSON, S., *Motif-index of folk-literature: a classification of narrative elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest-books, and local legends*. Revised and enlarged edition. Bloomington: Indiana University Press, 1955-1958. [online]. Publ. Neuvedeno. [cit. 22. 7. 2011] Dostupné z <http://www.ualberta.ca/~urban/Projects/English/Motif_Index.htm> a na vyhledávači motivů ze souboru S. Thompsona od Centre of Symbolic Studies. [online]. Posl. akt. neuvedena. [cit. 22. 7. 2011] Dostupné z <http://storysearch.symbolicstudies.org/results/?search_text=333>

⁸⁵ PROPP, V. J., *Morfologie pohádky a jiné studie*. Vimperk: H&H, 2008. s. 29-55.

3. 2. 5 Shrnutí

Příběh Karkulky je jednodušší a přímočařejší než příběh Popelky. Perraultova verze je opět ve svém jazyce nejméně zdobná, autor nijak neodbíhá od přímé linie děje. Svou Karkulku a babičku nechá v břiše vlka zemřít. Oproti tomu se u Grimmů a Erbena pohádka více rozvíjí, popisy jsou v ní barvitější a celkově zanechává pocit větší lidovosti vyprávění. Erben se snažil pohádky sbírat z vědeckého hlediska, zde je ale jeho dílo téměř totožné s bratry Grimmy. Můžeme tedy polemizovat o tom, zda Erben pohádku od Grimmů opsál, což by ale odporovalo obrazu Erbena jakožto vědce. Je tedy spíše možné, že pohádku slyšel od vypravěče, který znal verzi Bratří Grimmů.

Závěr

V pohádkách se protíná minulost s přítomností, folklór s literaturou, tvorba pro dospělé s tvorbou pro děti. Vymezení pohádkové okruhu je značně široké, není tedy jednoduché pohádku klasifikovat, a proto se celá první kapitola zabývá vymezením, zkoumáním, vývojem a historií pohádkových látek. Nejdříve jsem se věnovala základním rysům pohádky a také jejím tematickým vymezením. Obojí je důležité pro vytvoření primárního obrazu o pohádce.

Protože v této práci zkoumám pohádku především z folkloristického pohledu, shrnula jsem v podkapitole o teoriích původu pohádek nevýznamnější teze zabývající se vznikem a šířením látek lidové slovesnosti. Každá z uvedených metod má pro výzkum geneze pohádek svůj význam, ale obecně není platná žádná z nich. Výzkumy o mytických obrazech v pohádkách, migraci příběhů, vzniku látek z kolektivního nevědomí či přejímání látek od jednoho národa k druhému jsou vesměs všechny platné a mohou se vzájemně doplňovat.

Vedle zkoumání pohádek v jejich ucelených podobách existují i metody, dle kterých se pohádky dají dělit na jednotlivé části příběhu. V části o analýzách pohádkových látek představuji dvě páteřní metodiky rozboru pohádek, ze kterých poté i vycházím v samotné komparaci. Jak typologický a motivický soupis, tak strukturalistický přístup ke zkoumání pohádky z hlediska funkcí, mají svá pro a proti. V Aarne-Thompsonově indexu jsou jednotlivé typy folklorních pohádek rozřazeny do několika tematických okruhů, díky nimž je snadnější konkrétní typ dohledat. Na základě Thompsonova soupisu motivů je možné rozlišit jeden příběh od druhého pomocí vyhledání a srovnání jednotlivých motivů. Výše zmíněné klasifikace jsou kritizovány pro potlačení folklorního podání látek, přesto slouží k základní identifikaci pohádkových námětů a jejich proměn. U V. J. Proppa se setkáváme se studiem struktury pohádkových látek pomocí funkcí jednajících osob. V případě jeho metody vidím nedostatky v tom, že Propp vycházel ze studia pouze kouzelných pohádek z ruského prostředí.

Poslední dvě části první kapitoly se zabývaly prolínáním literární a lidové pohádkové tvorby, což vedlo také k uvedení a zařazení autorů, jejichž díla jsem si vybrala ke komparaci. Ve druhé kapitole tedy představuji jednotlivé autory Ch. Perraulta, bratry Grimmy, K. J. Erbena a B. Němcovou. Všichni spisovatelé, které jsem vybrala, folklorní pohádky adaptují do literární podoby. Rozdíly v jednotlivých přístupech k pohádkové tvorbě se dají lépe pochopit, rozebereme-li u jednotlivých autorů jejich biografii, historické zařazení a kulturní a

společenský kontext doby, ve které žili. Každý z autorů představuje jeden z milníků pohádkové literatury. V případě Perraultova je to význam uvedení pohádky do žánru „vyšší“ literatury. Sbírka bratří Grimmů zas otevřela romantický a folkloristický zájem o pohádkový žánr, který přetrvával až do počátku 20. století. Díla těchto autorů jsou hojně překládána do mnoha jazyků, a tím zcela jistě patří do fondu světové literatury, která by měla mít nadnárodní a nadčasový charakter, přesto je ale určována dobovým hodnocením⁸⁶, které však zatím pohádky nemíní upozadit, ba spíše naopak. Díla K. J. Erbeny a B. Němcové se řadí mezi literaturu národního charakteru. Erben je průkopníkem vědeckého zpracování pohádkových látek v českém prostředí. B. Němcová se zaslouhuje o uvedení pohádek do fondu národního písemnictví.

Poslední, praktická třetí část se věnuje komparaci pohádek o Popelce a Červené karkulce. V obou případech jsem nejdříve porovnávala děje verzí všech vybraných spisovatelů. Z úvodní komparace nevzešly jen dějové rozdíly, ale vynořily se i jednotlivé rysy autorské tvorby jednak v osobní rovině, ale i v dobovém kontextu. Ve srovnání je také patrné kteří autoři mohli vycházet z děl svých předchůdců. Nápadná je podobnost Erbenova s pohádkami bratří Grimmů. V dalších dvou částech této kapitoly jsem nejdříve provedla motivický rozbor podle S. Thompsona a poté morfologickou analýzu podle V. J. Proppa. Pomocí rozdělení pohádky na její motivy se vytvořilo schéma dokladující, zejména u Popelky, kde je obsaženo mnohem více motivů než u Červené karkulky, které verze jsou si velmi podobné a které naopak ne (vyzdvihla se jedinečnost Perraultových příběhů). Při rozboru dle Proppa jsem v pohádce o Popelce narazila na problém v podobě možné neposloupnosti pořadí funkcí. Popelka totiž nejdříve získá kouzelné předměty, ale až poté odchází z domova. V Proppově seznamu funkcí ale hrdina nejdříve odchází z domova a až poté získává kouzelné předměty. Z tohoto zjištění může vyplývat, že Proppova studie se skutečně omezuje jen na okruh zkoumaných ruských pohádek a že její obecné uplatnění je problematické. Analýza pohádek dle indexu motivů S. Thompsona mi k určení rozdílů mezi komparovanými verzemi posloužila lépe než morfologický rozbor.

Komparace obou pohádek dokladuje rozdíly v jednotlivých adaptacích vybraných autorů v kontextech jejich osobního přístupu k pohádkovým látkám. S verzemi pohádek těchto známých pohádkářů se setkáváme dodnes v tvorbě současných autorů, která se mění dle kulturních a společenských aspektů a technických možností interpretace.

---

⁸⁶ HORÁLEK, K., *Folklór a světová literatura*. Praha: Academia, 1979. s. 63.

Zdroje

Bibliografie

ČAPEK, K., *Marsyas čili na okraj literatury*. Aventinum, 1931. [online]. Posl. akt. 25. 11. 2009. Dostupné z <http://cs.wikisource.org/wiki/Marsyas_%C4%8Dili_na_okraj_literatury>

ČERVENKA, J., *O pohádkách*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1960.

Česká literatura národního obrození. [kol. autorů při katedře české lit.]. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1956.

DVOŘÁK, K. – HAVEL, R. – ŘEPKOVÁ, M. – ŠTĚPÁNEK, V. – VODIČKA, F., *Dějiny české literatury II (Literatura národního obrození)*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960.

DVOŘÁK, K., *Nejstarší české pohádky*. Praha: Argo, 2001.

ERBEN, K. J., *Vybrané báje a pověsti národní jiných větví slovanských. Svazek I. – 3*. Praha: Otto, 1905–1907. [online]. Posl. akt. 25. 9. 2008. Dostupné z <http://cs.wikisource.org/wiki/Vybran%C3%A9_b%C3%A1je_a_pov%C4%9Bsti_n%C3%A1rodn%C3%AD_jin%C3%BDch_v%C4%9Btv%C3%AD_slovansk%C3%BDch>

ERBEN, K. J., *Pohádky*. Český Těšín: AGAVE, 2000.

FRANZ, M. L., *Psychologický výklad pohádek*. Praha: Portál, 1998.

GRIMM, J., GRIMM, W., *Německé pohádky*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961.

GRIMM, J., GRIMM, W., *Pohádky*. Praha: Odeon, 1988.

HORÁLEK, K., *Folklór a světová literatura*. Praha: Academia, 1979.

KOPAL, J., *Dějiny francouzské literatury*. Praha: Melantrich, 1949.

MOCNÁ D., PETERKA, J., a kol., *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha, Litomyšl: Paseka, 2004.

Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Sv. 3. Věcná část: O-Ž. [hl. red. Stanislav Brouček, Richard Jeřábek]. Praha: Mladá fronta, 2007.

NĚMCOVÁ, B., *Národní báchorky a pověsti. Svazek 1.* Praha: SNKLHU, 1956. [online].

Verze 1.0 z 29. 9. 2009. Dostupné z

<http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/76/58/narodni_bachorky_i.pdf>

NĚMCOVÁ, B., *Národní báchorky a pověsti. Svazek 2.* Praha: SNKLHU, 1956. [online].

Verze 1.0 z 29. 9. 2009. Dostupné z

<http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/76/55/narodni_bachorky_ii.pdf>

NĚMCOVÁ, B., *O Popelušce.* [online]. Publ. 9. 3. 1997. Dostupné z

<<http://www.muzeumbn.cz/bozena-nemcova/dilo-bozeny-nemcove/o-popelusce.html>>

NĚMCOVÁ, B., *Slovenské pohádky a pověsti I.* Praha: Československý spisovatel, 1952.

[online]. Verze 1.0 z 29. 9. 2009. Dostupné z

<http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/76/67/slovenske_pohadky_1.pdf>

NĚMCOVÁ, B., *Slovenské pohádky a pověsti II.* Praha: Československý spisovatel, 1952.

[online]. Verze 1.0 z 29. 9. 2009. Dostupné z

<http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/76/70/slovenske_pohadky_2.pdf>

PERRAULT, Ch., D'AULNOY, M. - C.; DE BEAUMONT, J. – M. L., *Francouzské pohádky.* Praha: Odeon, 1990.

PERRAULT, Ch., *Pohádky matky Husy.* Praha: Albatros, 1972.

Pohádky a pověsti našeho lidu. [ed. DVOŘÁK, K.] Praha: Odeon, 1984.

PROPP, V. J., *Morfologie pohádky a jiné studie.* Vimperk: H&H, 2008.

ŠIMEK, O., *Dějiny francouzské literatury v obrysech III.* Praha: Sfinx, 1949.

ŠMAHELOVÁ, H., *Návraty a proměny.* Praha: Albatros, 1989.

TILLE, V., *Soupis českých pohádek II. Svazek I*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1934.

THOMPSON, S., *Motif-index of folk-literature: a classification of narrative elements in folktales, ballads, myths, fables, medieval romances, exempla, fabliaux, jest-books, and local legends*. Revised and enlarged edition. Bloomington: Indiana University Press, 1955-1958.
[online]. Publ. neuvedeno. Dostupné z
<http://www.ualberta.ca/~urban/Projects/English/Motif_Index.htm>

THOMPSON, S., *The Folktale*. Berkeley: University of California Press, 1977.

VLAŠÍN, Š., a kol., *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1984.

Internetové zdroje

Vyhledavač motivů ze souboru S. Thompsona od Centre of Symbolic Studies. [online]. Posl. akt. neuvedena. Dostupné z <<http://storysearch.symbolicstudies.org/>>

WIKIPEDIA, Romantismus. [online]. posl. akt. 23. 6. 2011 [cit. 25. 6. 2011]. Dostupné z <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Romantismus>>

WIKIPEDIA, *Yoruba*. [online]. Posl. akt. 13. 5. 2011. Dostupné z <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Yoruba>>

Přílohy

Seznam příloh

1. Charles Perrault – Popelka aneb skleněný střevíček
2. Bratři Grimmové – Popelka
3. K. J. Erben – Popelka
4. B. Němcová – O Popelušce
5. Ch. Perrault – Červená karkulka
6. Bratři Grimmové – Červená karkulka
7. K. J. Erben – Červená karkulka

Příloha č. 1

Charles Perrault – Popelka aneb skleněný střevíček

Byl jednou jeden velmož a ten se podruhé oženil. Vzal si ženu, nad níž nebylo na světě nadutější a pyšnější. Měla dvě dcery a ty byly ve všem po ní. Muži zůstala po nebožce jediná dcera, laskavá a hodná, nikde byste takovou nenašli, byla po mamince, po nejhodnější ženě na světě.

Zlá povaha macešina se ukázala hned po svatbě. Nesnesla nevlastní dceru. Nectnosti jejich vlastních dětí zrovna křičely vedle dobrých vlastností nevlastní dcery. A jen proto jí ukládala ty nejhorší domácí práce: musila mít nádobí, drhnout schody a uklízet pokoje macechy a jejích dcer. Sama spala na hůře na ošklivém slamníku, zatímco její sestry měly pokoje obložené vzácným dřevem, postele podle nejnovější módy a zrcadla, v kterých se mohly zhlížet od hlavy až k patě. Ubohá dívka to všechno trpělivě snášela a neodvážila se postěžovat si otcí, ještě by jí vyhuboval, nová žena ho docela ovládla.

Po práci našla jediný útulek v koutě krbu, tam se posadila do popela, a tak jí v domě nikdo neřekl jinak než Upopelenec. Mladší z nevlastních dcer byla o kapánek hodnější než ta starší a říkala jí aspoň trochu slušněji – Popelka. Přitom však byla Popelka i v ubohých hadříčkách pořád tisíckrát hezčí než její sestry, ačkoli se ustrojily do nejnádhernějších šatů.

I stalo se, že královský princ pořádal ples a pozval na něj všechny urozené osoby, mezi nimi také naše dvě slečny, neboť město si jich velmi vážilo. Měly z pozvání velkou radost a od té chvíle se zaměstnávaly jen tím, že si vybíraly šaty a zkoušely všemožné účesy, jen aby našly to pravé, co by jim dokonale slušelo. Popelce nastalo nové trápení, Kdo jiný by žehlil sestrám prádlo a kroužkoval náručky a všelijak jinak se staral o jejich parádu než ona. Mluvílo se jen o tom, jak nejlépe se obléci.

„Já si vezmu červené sametové šaty s anglickými ozdobami,“ řekla starší.

„Já mám jen obyčejnou sukni,“ pravila mladší, „ale zato si vezmu plášť se zlatými květy a démantový náhrdelník, není zrovna nejhorší.“

Poslaly pro vyhlášeného kadeřníka a u nejlepších dodavatelů daly nakoupit pudrů, voňavek a krémů. Zavolaly Popelku, aby se s ní radily, věděly, že má dobrý vkus. Popelka jim opravdu radila výborně a dokonce se nabídla, že je sama učes, k čemuž rády svolily.

Když je česala, ptaly se jí: „Popelko, že bys také ráda šla na ples?“

„Ach slečny, vy se mi vysmíváte,“ řekla Popelka „tak vysoko nemyslím.“

„Máš pravdu, to by se nasmáli, až by viděli jít na ples Upopelence.“

Jiná by jim za to jistě pokazila účes. Ale Popelka byla hodná a učesala je skvěle. Obě už dva dny z nedočkavosti ani nejedly. Přetrhly víc než tucet šňěrovaček, jak se stahovaly, aby byly v pase co nejštíhlejší, a od zrcadla se vůbec nehnuły.

Konečně nastal ten šťastný den. Všichni odjeli a Popelka se za nimi dívala tak dlouho, dokud je neztratila z očí, a pak se dala do pláče. Její kmotřička ji viděla celou uplakanou, i ptala se, co se jí stalo.

„Já bych tak... tak ráda...,“ pro slzy však Popelka nemohla dál.

Její kmotřička, byla to víla, jí řekla:

„Ty bys ráda na ples, vid’?“

„Ach, ano,“ vzdychla si Popelka v slzách.

„Nuže, když mě poslechněš, pomohu ti, dostaneš se tam.“

Zavedla ji do svého pokoje a řekla: „Jdi do zahrady a přines mi dýni.“

Popelka hned běžela a utrhlá nejkrásnější dýni, jaká tam byla, a donesla ji kmotřičce. Nadarmo v duchu hádala, jak jí tahle dýně může pomoci, aby se dostala na ples. Kmotřička vydlabala z dýně všechnu dužinu, nechala z ní jen slupku a pak se jí dotkla kouzelným proutkem: dýně se rázem proměnila v krásný kočár.

Pak se šla kmotřička podívat na myší past a našla v ní šest živých myšek.

Řekla Popelce, aby trochu nadzvedla dvířka v pasti, a jak myška vyběhla, šlehla ji proutkem: každá myš se hned proměnila v krásného koně, A tak tu v malé chvílce stálo skvělé čtyřspřeží koní myšáků. Nevěděla si však rady, jak udělat kočího.

Popelka pravila: „Podívám se do pasti na krysy, je-li tam nějaké. Uděláme kočího z ní.“

„Máš pravdu,“ řekla kmotřička, „jdi se podívat.“

Popelka přinesla past a v ní tři tlusté krysy. Víla z nich vybrala tu s nejmohutnějšími vousy. Dotkla se jí proutkem a krysa se hned proměnila v tlustého kočího s vousy k pohledání.

Potom pravila: „Jdi ještě do zahrady a najdeš tam za kropicí konví šest ještěrek. Přines mi je.“

Jak je Popelka přinesla, kmotřička je proměnila v šest vyšňorených lokajů, ti si hned stoupli za vůz a vypadali tak důležitě, jako by celý svůj život nic jiného nedělali.

Tu víla řekla: „Nuže, teď máš v čem jet na ples. Jsi spokojena?“

„Ano, velice, ale to mám jet v těch ubohých hadříčkách?“

Kmotřička se jí dotkla proutkem a naráz tu stála Popelka v šatech utkaných ze stříbra a zlata, ozdobených drahokamy. Pak jí víla ještě vykouzila roztomilé skleněné střevíčky, jakých svět ještě neviděl. Popelka, vystrojena, jak se sluší a patří, vystoupila do kočáru. Kmotřička jí kladla na srdce hlavně to, aby se na plesu nezdržela přes půlnoc, jinak se z jejího kočáru stane zase dýně, z jejích koní myši, z kočího krysa, z lokajů ještěrky a z nádherných šatů špinavé hadříčky.

Popelka kmotřičce slíbila, že se na plese nezdrží ani na chvílku přes půlnoc. A radostí celá bez sebe odjela. Když královskému princovi oznámili, že na ples přijela vznešená cizí princezna, honem ji běžel uvítat. Podal jí ruku, pomohl jí vystoupit z kočáru a uvedl ji do sálu mezi společnost. Všechno zmlklo; tanec ustal, housle uprostřed písničky ztichly a všichni si pozorně prohlíželi neznámou princeznu, která byla spanilost sama.

Nebylo slyšet nic než zmatený šum a šepot: „Ach, ta je krásná!“

Sám král, ač to už nebyl mladík, nespustil z ní oči a nedalo mu, aby nepošepstal královně, že už dlouho a dlouho neviděl tak půvabnou a roztomilou bytost. Všechny dámy pozorně zkoumaly její účes a šaty, aby si zítra mohly opatřit podobné, seženou-li vůbec takovou látku a najdou tak zručné krejčí.

Princ ji posadil na nejčestnější místo a potom ji vyzval k tanci. Tančila tak půvabně, že si získala ještě větší obdiv. Přinesli znamenité občerstvení, ale mladý princ ani do úst nevzal, tak byl do ní zahleděn. Popelka si na chvíli přisedla také k svým sestrám a byla na ně velmi roztomilá. Rozdělila se s nimi o pomeranče a citróny, které dostala od prince: a to je nejvíce udivilo, protože ji vůbec neznaly.

Když se tak bavily, uslyšela Popelka, že hodiny bijí tři čtvrtě na dvanáct. Hned se velmi zdvořile rozloučila s celou společností a rychle odešla. Jak přišla domů, vyhledala kmotřičku, poděkovala jí a řekla, že by zítra zase ráda šla na ples, protože ji prý o to požádal sám princ. Zrovna vyprávěla kmotřičce, jak se na plese bavila, kdo tam všechno byl, když v tom zaklepal na dveře její sestry. Popelka jim běžela otevřít,

„Jak to, že jdete tak pozdě?“ ptala se jich. Protírala si při tom oči, zívala a protahovala se, jako by se zrovna probudila. „Mělas být na plese, byl by ti čas také utekl jako voda,“ odpověděla jedna. „Přišla tam nejkrásnější princezna, tak krásnou si ani neumíš představit. A jak se k nám hezky chovala. Rozdělila se s námi o pomeranče a citróny.“

Rozradostněná Popelka se jich vyptávala, jak se ta princezna jmenuje. Ony však řekly, že ji neznají, že se princ kvůli ní trápí a že by dal všechno na světě, kdyby věděl, odkud je a jak se jmenuje. Popelka se usmála a pravila: „Tak byla tedy náramně krásná? Můj Bože, jste vy to šťastná stvoření. Nemohla bych ji také vidět? Ach slečno Teklo, půjčíte mi vaše všední šaty?“ „To tak ještě,“ odvětila slečna Tekla, „půjčit šaty takovému ošklivému Upopelenci. To bych musela být blázen!“ Popelka věděla, že ji sestra odbude, a byla ráda, že se tak stalo. Kdyby jí tak sestra šaty půjčila, byla by ji přivedla do velkých rozpaků.

Druhého dne obě sestry odjely na ples a za nimi Popelka, vystrojená ještě nádherněji než včera. Princ se točil jen kolem ní a pořád k ní něžně a lichotivě mluvil. Panence to lahodilo a zapomněla na to, co jí kmotřička kladla na srdce. Když hodiny začaly bít půlnoc, myslila, že bijí sotva jedenáct: Zvedla se a prchla lehce jako laň. Princ se za ní pustil, ale už ji nechytil. Na útěku ztratila jeden ze svých skleněných střevíčků a princ ho velmi opatrně zvedl a schoval. Popelka přiběhla domů celá udýchaná, bez kočáru, bez lokajů, v starých upopelených šatech, Z celé nádhery jí nezůstalo nic než střevíček, podobný tomu ztracenému. Vyptávali se stráží, zdali neviděly utíkat kolem princeznu, Ty však tvrdily, že neviděli nikoho, jen jakési chudě oblečené děvče, bylo to prý spíše nějaká venkovanka než slečna.

Když se obě sestry vrátily z plesu, ptala se jich Popelka, zdali se bavily tak dobře jako včera a zdali tam opět byla ona překrásná princezna. Prý ano, ale o půlnoci utekla, a to tak rychle, že ztratila skleněný střevíček tak roztomilý, že hezčí svět neviděl. A princ ho zvedl, do konce plesu se nedíval na nic jiného než na něj, jistě je do té krásné osoby, které střevíček patří, tuze zamilován.

Měly pravdu. Za několik dní dal princ vyhlásit, že se ožení s tou dívkou, na jejíž nohu se střevíček hodí. A tak ho začali zkoušet princeznám, po nich vévodkyním a nakonec všem dvorním dámám, ale zbytečně. Také ho přinesli Popelčiným sestrám. Obě dělaly, jako by jim šel na nohu lehce, ale nedostaly se do něho ani špičkou. Popelka se na to dívala, poznala svůj střevíček a s úsměvem zvolala: „Ukažte, já si ho také zkusím.“

Sestry se jí vysmály. Ale dvořan, který zkoušel střevíček, se podíval pokorně na Popelku a shledal, že je velmi hezká. I řekl, že je to správné, ať prý střevíček zkusí i ona, má ho přece podle rozkazu dát odzkoušet všem dívkám. Posadil Popelku, nastavil střevíček a její nožka do něho vjela jako po másle. Střevíček jí padl jako ulitý, Sestry náramně žasly, ale div se údivem neskácely, když Popelka vyndala z kapsy druhý střevíček a obula si ho. Ale kde se vzala tu se vzala, hned tu byla kmotřička, dotkla se kouzelným proutkem Popelčiných špinavých hadříků a ty se rázem proměnily v nádherné šaty, v nádhernější ještě než ty, co měla na plese.

Sestry v ní hned poznaly princeznu, kterou viděly na plese. Vrhly se jí k nohám a prosily ji, aby jim odpustila, že s ní tak špatně nakládaly a trápily ji. Popelka je pozvedla ze země, objala je a řekla jim, že jim z celého srdce odpouští a že je prosí jen o to, aby ji měly do smrti rády. Potom Popelku, tak jak byla, dovedli k princí. Líbila se mu mnohem a mnohem víc než předtím, a za několik dní se slavila svatba. Popelka, která byla stejně hodná jako krásná, ubytovala své sestry v paláci a provdala je ještě téhož dne za vznešené dvořany.

Naučení:

Krása je poklad nad poklady, obdivu dosti stále bude mít, co nikdy nelze však dost ocenit, toť vlídnost, k níž se pojí krásné vnady. A tuhle přednost čarovnou Popelka od kmotřičky měla, tu přednost kmotřička v ní ještě rozvíjela, a tak se díky jí stala královnou. Být dobře učená, to není všechno, krásky; je třeba vlídnou, milou být. To od své víly musíte vždy chtít, pak teprve jste hodny lásky.

Zdroj: PERRAULT, Ch., Pohádky matky Husy. Praha: Albatros, 1972. s. 118-127.

Příloha č. 2

Bratři Grimmové – Popelka

Jednomu bohatému muži onemocněla žena. A když cítila, že nadchází její konec, zavolala si k lůžku svou jedinou dcerušku a řekla jí: „Milé dítě, zůstaň stále zbožná a dobrá, to tě milý pánbůh nikdy neopustí. I já se na tebe budu dívat nahoře z nebe a budu nad tebou bdít.“ Když to řekla, zavřela oči a vydechla naposledy. Dívinka chodila den co den k hrobu své matky a plakala tam. Zůstala stále tak dobrá a zbožná, jak vždycky byla. Když nastala zima, prostřel sníh na hrobeček bílou přikrývkou, a když ji na jaře sluníčko zase svléklo, vzal si ten muž jinou ženu.

Ta žena přivedla s sebou do domu dvě dcery, které byly na pohled krásné a bělounké, ale v srdci škaredé a černé. Pro ubohou nevlastní dcerušku nastaly zlé časy. „Copak bude ta hloupá husa stále sedat s námi v jizbě?“ říkaly její nevlastní sestry. „Kdo chce jíst, ať si na svůj chleba vydělá!“ Vzaly jí její hezké šaty, navlékly jí chatrnou šedivou kytlici a hrubé dřeváky. „Podívejme se na pyšnou princeznu, jak je vyšňořená!“ zvolaly, vysmály se jí a zavedly ji do kuchyně. Tam musela od rána do večera vykonávat tu nejtěžší práci, musela vstávat před rozbřeskem, nanosít vodu, rozdělat oheň, vařit a prát. A k tomu jí sestry ještě ubližovaly, jak jen mohly. Vysmívaly se, rozsypávaly jí hrách a čočku do popela, takže musela dlouho sedávat a znovu je přebírat. Večer, když byla už prací k smrti unavena, nesměla si lehnout do postele, ale musela spát vedle krbu v popelu. A protože byla stále umazaná a zaprášená, začaly jí říkat Popelka.

Jednou se chystal jejich otec na trh do města a zeptal se obou nevlastních dcer, co jim má přinést. „Krásné šaty,“ odpověděla první. „Perly a drahokamy,“ odpověděla druhá. „A ty, Popelko, co ty by sis přála?“ zeptal se otec. „Ulomte mi, tatínku, první proutek, který vás na zpáteční cestě švihne do klobouku,“ odpověděla Popelka. Otec nakoupil pro obě nevlastní dcery krásné šaty, perly a drahokamy, na zpáteční cestě, když projížděl zeleným křovím, švihl ho lískový proutek a srazil mu klobouk. Otec proutek ulomil a vzal jej s sebou. Když dojel domů, dal nevlastním dcerám, co si přály, a Popelce dal pak proutek z lískového keře. Popelka mu poděkovala, šla ke hrobu své maminky a proutek tam zasadila. Plakala tolik, že jí slzy tekly proudem na zem a proutek zalily. Proutek vyrostl a stal se z něho statný keřík. Popelka k němu každý den třikrát chodila, plakala a modlila se. A pokaždé přilétl na keřík bílý ptáček, usedl na něj, a jakmile Popelka vyslovila nějaké přání, pokaždé jí shodil dolů, co si přála.

Jednoho dne vyhlásil král té země slavnost, která měla trvat po tři dny a na kterou byly pozvány všechny krásné panny ze země, aby si z nich jeho syn mohl vyvolit nevěstu. Když obě nevlastní sestry uslyšely, že se mají také dostavit k slavnosti, zaradovaly se, zavolaly Popelku a poručily jí: „Učeš nám pěkně vlasy, vylešti nám botky a utáhni nám pěkně šněrovačky, jdeme na svatbu do královského zámku.“ Popelka je poslechla, ale plakala, protože by byla také ráda šla na slavnost s nimi. Prosila macechu, aby jí to dovolila. „Ty, Popelko?“ řekla macecha. „Taková zaprášená špindíra, ty bys chtěla jít na svatbu? Pořádné šaty ani botky nemáš, a chtěla bys jít tančit?“ Ale když Popelka nepřestávala prosit, řekla jí konečně: „Tadyhle jsem ti vysypala do popela mísu čočky. Když ji do dvou hodin vybereš, smíš jít.“ Dívinka vyšla zadními vrátky do zahrady a zavolala: „Holoubci milí, hrdličky vrkající a vy všichni ptáčci, co vás jen pod nebem létá, pojďte a pomozte mi přebírat do mističky dobrá zrnka do volátka špatná zrnka.“

Tu přiletěli kuchyňským okýnkem dva bílí holoubci a za nimi hrdličky a potom se do kuchyně slétli se štěbetáním všichni ptáčci, co jich jen pod nebem létá, a sedli si na zem kolem popela. A holoubci skláněli hlavičky a zob, zob, zob, zob – a po nich všichni ostatní ptáčci také zob, zob, zob, zob a sbírali všechna dobrá zrnka do misky. Neminula ani hodina, už byli hotovi a všichni zase odlétli ven. Dívka donesla misku maceše a plná radost věřila, že teď bude smět jít s nimi na slavnost. Ale macecha řekla „Ne, Popelko, nemáš žádné pořádné šaty a neumíš tančit. Všichni by se ti vysmáli.“ A když se Popelka rozplakala, řekla jí: „Když dokážeš vybrat za hodinu dvě misky z popela, můžeš jít s námi.“ To nikdy nedokáže, myslela si přitom. Když vysypala do popela dvě misky čočky, vyšla dívka zase zadními vrátky do zahrady a zvolala: „Holoubci milí, hrdličky vrkající a vy všichni ptáčci, co vás jen pod nebem létá, pojďte a pomozte mi přebírat do mističky dobrá zrnka, do volátka špatná zrnka.“

Tu přiletěli kuchyňským okýnkem dva bílí holoubci a za nimi hrdličky a potom se do kuchyně slétli se štěbetáním všichni ptáčci, co jich jen pod nebem lítá, a usedli na zem kolem popela. A holoubci skláněli hlavičky a zob, zob, zob a po nich všichni ostatní ptáčci také zob, zob, zob, zob a sbírali všechna drobná zrníčka do misek. A neminulo ani půl hodiny, už byli hotovi a všichni zase odlétli ven. Dívka donesla misky maceše, plná radosti, a věřila, že teď bude smět jít s nimi na svatební slavnost. Ale macecha řekla: „To všechno ti nepomůže. Nepůjdeš s námi, protože nemáš žádné pořádné šaty a neumíš tančit. Musely bychom se za tebe stydět.“ Pak se k Popelce obrátila zády a pospíchala se svými dvěma pyšnými dcerami na slavnost.

Když Popelka doma osaměla, odešla ke hrobu své maminky, usedla pod lískový keř a zvolala: „Keříčku milý, zatřes se, zlatem a stříbrem pokryj mě.“

A tu jí shodil ptáček zlaté a stříbrné šaty a k nim hedvábím a stříbrem vyšívané střevíčky. Popelka si rychle šaty oblékla a pospíchala na slavnost. Sestry ani macecha ji nepoznaly a myslely si, že je to jistě nějaká cizí princezna, tak krásně v těch zlatých šatech vypadala. Na Popelku si ani nevzpomněly, věřily, že sedí doma ve špině a vybírá čočku z popela. Královský syn vyšel Popelce vstříc, vzal ji za ruku a dal se s ní do tance. S nikým jiným už potom nechtěl tančit než s ní a Popelčinu ruku nepustil ze své. A když ji přišel k tanci vyzvat někdo jiný, řekl: „To je moje tanečnice.“

Popelka tančila až pozdě do večera a pak se chtěla vrátit domů. Ale královský syn jí řekl: „Půjdu s tebou a doprovodím tě.“ Chtěl vědět, komu ta krásná dívka patří. Ale Popelka mu unikla a schovala se do holubníku. Královský syn čekal, až přijde její otec, a řekl mu, že se neznámá dívka schovala do holubníku. Otec si pomyslel: „Aby to tak byla Popelka!“ Poručil, aby mu přinesli sekyru a motyku, a rozštípal holubník. Jenomže uvnitř nikdo nebyl. A když se vrátil domů, ležela Popelka ve svých špinavých šatech v popelu a ve výklenku blikala slabá olejová lampička. Popelka předtím rychle vyskočila zadním otvorem z holubníku, běžela k lískovému keříku, svlékla si krásné šaty, položila je na hrob a ptáček si je zase vzal. A potom si zas sedla doma k popelu ve své šedivé kytlici.

Na druhý den, když začala znovu slavnost a když rodiče s nevlastními sestrami zase odešli, šla Popelka k lískovému keři a řekla: „Keříku milý, zatřes se, zlatem a stříbrem pokryj mě.“

A tu ji ptáček shodil ještě nádhernější šaty než minulého dne. A když se v těch šatech objevila na svatební slavnosti, kdekdo užasl nad její krásou. Královský syn čekal jenom na ni, a jakmile přišla, uchopil ji za ruku a tančil jenom s ní. Když přicházeli jiní, aby ji vyzvali, říkal: „To je moje tanečnice.“ A když byl pozdní večer, chtěla Popelka odejít. Královský syn šel za ní, aby uviděl, do kterého domu půjde. Ale ona mu unikla a uskočila do zahrady za

domem. Tam stál veliký, krásný strom, na kterém visely ty nejnádhernější hrušky. Hbitě jako veverka vyšplhala se Popelka do větví a královský syn nevěděl, kam zmizela. Ale čekal, až přijde otec, a řekl mu: „Ta neznámá dívka mi unikla a myslím, že se schovala na tuhle hrušeň.“ „Aby to tak byla Popelka!“ pomyslel si otec. Dal si přinést sekeru a strom skácel, ale ve větvích nikdo nebyl. A když přišli do kuchyně, ležela tam Popelka v popelu jako jindy. Seskočila totiž předtím druhou stranou se stromu, krásné šaty odevzdala zase ptáčkovi na lískové keři a oblékla se do staré kytlice.

Třetího dne, když rodiče a sestry odešli, šla Popelka zase ke hrobu a řekla lískovému keři: „Keříčku milý, zatřes se, zlatem a stříbrem pokryj mě.“

A tentokrát jí ptáček shodil šaty tak nádherné a blyštivé, jaké dosud neměla, a k nim střevíčky z čistého zlata. Když v těch nádherných šatech přišla na slavnost, všichni údivem oněměli. Královský syn tančil jen a jen s ní, a kdykoliv ji někdo jiný vyzval k tanci, řekl: „To je moje tanečnice.“

Když pak nastal pozdní večer, chtěla Popelka odejít a královský syn ji chtěl doprovodit. Ale ona mu uskočila tak hbitě, že ji nikdo nezahlédl. Jenomže královský syn se tentokrát uchýlil ke lsti a dal celé schodiště natřít smůlou. A jak Popelka uskočila, uvízl její levý střevíček na schodech. Královský syn ho zvedl a viděl, že je maličký, jemný a celý ze zlata. Na druhý den ráno s ním zašel k otci všech tří sester a řekl mu: „Žádná jiná se nestane mou ženou než ta, na jejíž nohu se hodí tenhle zlatý střevíček.“ Obě sestry se zaradovaly, protože měly hezké nohy. Starší šla se střevíčkem do komory a chtěla si ho zkusit. Její matka byla s ní, jenže dívka se nemohla se svým dlouhým palcem do střevíčku vejít. Tu jí matka podala nůž a řekla: „Uřízni si palec! Až budeš královnou, nebudeš už muset chodit pěšky.“ Dívka si palec uřízla, vtlačila nohu do střevíčku, přemohla bolest a vyšla ke královskému synovi. Ten ji vyzvedl jako nevěstu na koně a ujížděl s ní k zámku. Cesta je vedla podél hrobu, tam seděli na lískovém keři dva holoubci a volali: „Zastav se a pohleď, princí, rudá krev je na střevíci. Střevíček je příliš malý, nepravou ti ženu dali.“

Tu královský syn pohlédl na její nohu a viděl, že střevíčkem prosakuje krev. Obrátil koně, odvezl nepravou nevěstu zpátky domů, řekl, že to není ta pravá, a žádal, aby si střevíček oblékla druhá sestra. Ta také odešla do komory. Prsty do střevíčku šťastně navlékla, ale pata byla příliš dlouhá. Tu jí matka podala nůž a řekla: „Uřízni si kousek paty. Až budeš královnou, nebudeš už muset chodit pěšky.“ Dívka si uřízla kus paty, vtlačila nohu do střevíčku, zapomněla na bolest a vyšla ke královskému synovi. Ten si ji jako nevěstu vyzvedl k sobě na koně a ujížděl pryč. Když jeli kolem lískového keře, seděli na něm dva holoubci a volali: „Zastav se a pohleď, princí, rudá krev je na střevíci. Střevíček je příliš malý, nepravou ti ženu dali.“

Pohlédl na její nohu a viděl, že střevíčkem prosakuje krev a že její bílé punčochy zrudly. Obrátil koně a odvezl nepravou nevěstu zase domů. „To není ta pravá,“ řekl. „Nemáte jinou dceru?“ „Ne,“ řekl muž. „Jen po mé zemřelé ženě je tady ještě malá ušmudlaná Popelka. A to určitě nemůže být vaše nevěsta.“ Královský syn žádal, aby ji k němu poslali, ale macecha se bránila, že je příliš špinavá, že se nemůže ukázat. Ale královský syn naléhal, že ji přesto chce vidět, a tak museli Popelku zavolat. Ta si nejprve pěkně umyla ruce a tváře, potom šla a poklonila se před královským synem, který jí podal zlatý střevíček. Sedla si na stoličku, svlékla si z nohy těžký a neohrabaný dřevák a oblékla si zlatý střevíček, který ji padl jako ulitý. A když vstala a princ jí pohlédl do tváře, poznal v ní tu krásnou dívku, která s ním tančila, a zvolal: „Tohle je má pravá nevěsta!“ Macecha i obě nevlastní sestry se vylekaly a zbledly zlostí. Ale princ vyzvedl Popelku k sobě na koně a ujížděl pryč. Když míjeli lískový keř, volali dva bílí holoubci: „Zastav se a pohleď, princí, už není krev na střevíci, střevíček jí není malý, pravou nevěstu ti dali.“

A když domluvili, vzlétli oba holoubci a usedli Popelce na ramena, jeden vlevo, druhý vpravo, a zůstali u ní.

Když se měla konat svatební hostina, přišly i zrádné sestry a chtěly se Popelce vlichotit a podílet se na jejím štěstí. A když šli novomanželé do kostela, šla starší po nevěstině pravici a mladší po levici. A holoubci vyklovli každé z nich oko. Když vycházeli z kostela, šla starší po nevěstině levici a mladší po pravici. A holoubci vyklovli každé z nich druhé oko. A tak byly zlé nevlastní sestry za svou zlobu a proradnost nadosmrti potrestány slepotou.

Zdroj: GRIMM, J., GRIMM, W., Německé pohádky. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961. s. 88-92.

Příloha č. 3

K. J. Erben – Popelka

Jednou sebralo se několik děvčat na přástrvě kolem nějaké jámy a předouce hovořily vespolek. Tu přišel k nim nějaký stařec, maje bílé vousy, a řekl: „Děvčata! když tak hovoříce předete kolem té jámy, dejte pozor: neb upustí-li která do ní vřeteno, stane se matka její kravou.“ To řekl a zmizel. Děvčata divily se té jeho řeči a sebravše se okolo jámy, do ní pohlížely: Nenadále jedna z nich, nejhezčí, upustila do ní vřeteno. Na večer když přišla domů, spatřila před vraty nějakou krávu — svou matku; i honila ji potom s druhým dobyt看em na pastvu. Po některém čase otec toho děvčete oženil se s nějakou vdovou, která mu s sebou taky dceru přivedla. Ta druhá jeho žena počala nenáviděti toho nevlastního děvčete, nejvíce proto, že bylo hezčí i pracovitější než dcera její, a hledala vždy příčiny, aby ji mohla týrati a s ní se vaditi, ba ani nedopouštěla, aby se to děvče mylo, česalo a převlékalo. Jednou jí dala s sebou na pastvu plnou torbu koudele a řekla: „Jest-li že jí nespředeš a nenavineš na klubko, nechod' mi večer domů, sic budeš bita.“ Ubohé děvče, chodíc podlé dobytka, pracovalo co mohlo; a když po polední dobytek odpočíval a děvče vidělo, že koudele v torbě skoro ani nebylo, dalo se do pláče. To vidouc ta kráva, její matka, ptala se jí, proč pláče? a ta jí pověděla. Tehdy ta kráva jí řekla: „Neboj se, já ti pomohu: já vezmu tu koudel do úst a budu ji žvýkati, a na mé ucho se potáhne nit; ty pak ji vezmi a navíjej na klubko, a budeš do večera hotova.“ A jak řekla, tak taky bylo. Macecha večer se divila, vidouc tolik práce udělané, a dala jí na druhý den ještě jednou tolik koudele. Děvče předlo až do poledne; od poledne pak, když dobytek odpočíval, přišla k ní ta kráva i pomohla jí zas jako včera. Macecha vidouc všecku koudel spředenou i navinutou, dala jí třetího dne ještě víc přediva, a poslala svou dceru, aby dávala pozor, kdo jí pomáhá. Ta se za ní přiloudila a všechno viděla, co a jak se dalo, a potom šla i pověděla své matce. Tehdy macecha dotírala na svého muže, aby krávu zabil, a ten nemoha ji od toho úmyslu odvrátiti, konečně slíbil, že některý den tak učiní. Děvče to slyšíc, počalo plakati a povědělo to krávě. A kráva jí řekla: „Mlč, neplač! až mě zabijou, ty od mého masa nejez; než kosti sebeř a za stavením zakopej, a když ti bude něčeho třeba, přijď na můj hrob a tam nalezneš pomoc.“ Děvče ve všem tak se zachovalo, jak nařídila kráva, matka její: masa jejího nejedlo, a kosti tajně zakopalo. To děvče se jmenovalo Mára; ale poněvadž musila potom všechny práce ve stavení a při ohništi dělati a proto bývala umazána i upopelena, nazvala ji macecha Popelkou. Jednou v neděli macecha se svou dcerou odcházějíc do kostela, rozsypala po zemi velikou nádobu prosa i řekla: „Popelko! jest-li že všeho toho prosa nesebereš a oběda neustrojíš, než se z kostela vrátím, nechod' mi na oči, usmrtím tě!“ Když odešly, počalo děvče naříkati: „Všecko udělám, zametu, oběhám: ale kterak ubohá tolik prosa seberu!“ V tom si vzpomněla, co jí kráva řekla: když jí bude něčeho třeba, aby přišla na její hrob, že tam najde pomoc. Šla tam, a vidí na hrobě skříni otevřenou, plnou bohatých šatů, a na víku dva bílé holoubky. Ti jí řekli: „Máro! vezmi odtud šaty, oblec se a jdi do kostela; my za tě proso sebereme a oběd ustrojíme.“ I oblekla se do krásných hedbávných šatů a šla. V kostele všechno se divilo její kráse, a nejvíce mladý cařovic; ale nikdo jí nepoznal. Po službách božích vyšla tajně z kostela ven a běžela domů, šaty zavřela do skříně a ta se hned ztratila. Doma zatím bylo proso sebráno a oběd hotov. Druhou neděli, když macecha odcházela do kostela, rozsypala ještě více prosa po zemi a zase poručila Popelce, aby je sebrala i ustrojila oběd, prvé než se vrátí. Macecha s dcerou odešla, a Popelka na hrob, i našla tu zase ty dva holoubky a skříni otevřenou. I oblekla se do šatů z čistého stříbra a šla též do kostela. Tu se jí všechno ještě více divilo, a cařovic nemohl ani oči s ní spustiti. Po službách božích zase tak ušla z kostela domů a šaty schovala. Třetí neděli rozsypala macecha třikráte tolik prosa po zemi, a zas poručila Popelce, aby to sebrala i oběd ustrojila. Když odešla, převlekla se Popelka na hrobě matky své do šatů z ryzího zlata, a šla taky do kostela. Cařovic vida ji,

umínil sobě, že po službách božích půjde za ní, aby věděl, kde bydlí? Ta však ušla mu zas; ale když se tak tlačila davem lidu, domů pospíchajíc, ztratila střevíček a cařovic jej našel. Doma schovala šaty zase do skříně, která hned taky zmizela, a sedla si na ohniště. Zatím macecha s dcerou přišla domů, a vidouc všechno hotovo, neměla proč se s ní vaditi. Potom cařovic vzal střevíček a chodě ze stavení do stavení, měřil jej na nohu každému děvčeti, aby se dozvěděl, komu náleží: ale žádnému se nehodil. Konečně přišel taky do stavení, kde Popelka zůstávala. Macecha to vidouc, Popelku schovala pod koryto, a když se cařovic tázal, mají-li tu jaké děvče, přivedla mu svou dceru; ale ani té se střevíček nehodil. I tázal se cařovic, mají-li ještě jiné děvče? a macecha řekla, že nemají. Tu však vyskočil kohout na koryto a zakokrhál: „Kykyryky! hezké děvčátko pod koryty!“ A macecha křikla: „Vš! bodejž tě orel vzal!“ Cařovic to slyše, přistoupil a koryto pozdvihnuv, našel pod ním totéž děvčátko, které byl viděl v kostele, a v těchž pěkných šatech, jen že na jedné noze nemělo střevíčku. I přiměřil na nohu střevíček, a hle! byl právě takový, jako měla na druhé noze. Tu hned ji vzal za ruku a dovedl do svého dvora i dal se s ní oddat; macechu pak pro její zlé srdce potrestal.

Zdroj:

http://cs.wikisource.org/wiki/Vybran%C3%A9_b%C3%A1je_a_pov%C4%Bst%C3%A1rodn%C3%AD_jin%C3%BDch_v%C4%Btv%C3%AD_slovansk%C3%BDch/Popelka

Stránka byla naposledy editována 26. 6. 2007.

Příloha č. 4

B. Němcová – O Popelušce

Bylo jedno krásné děvčátko a říkali jí Popeluška, protože se na veky po domě paprčila a popelila. Měla otce vlastního a měl ji velmi rád, ale cože, když měla zlou macochu, a, horší macochy, sestru nevlastní, dceru macošinu, která ji neměla ani za mák ráda. Všecko dobré své jen dala, co odpadlo, Popelušce. Její dcera pěkné šaty měla, Popeluška vždy jen sukénku režnou. Proto také mezi lidmi jíti nemohla a macocha jí také nedala, ani do kostela nikdy jíti nesměla, a jen se na veky v popele paprčit musela a všecko sama urobiť.

Ale Popeluška byla vždy dobré mysli, ani si nenaříkala, ačkoliv se jí křivda děla.

Jednoho dne šel otec do města na jarmok; než odešel, ptal se dcer, cože jim má přinést jarmočného? Dora, nevlastní jeho dcera, poroučela si, aby jí otčím přinesl drahé rúcho a skvostný šperk, jakový žádné děvče v místě nemá.

„A cože mám tebe, moja diouko, doniesť jarmočno?“ ptal se otec Popelušky.

„Jaj, tatuška muoj, já si nič inšieho nežiadám, hiba to, čo vám o líco uderí, keď horou pojdete“ – odpoveděla skromná Popeluška.

„Nuž, diouka moja, to sa ti muože stát“, řekl otec, ale macocha i Dora se jí vysmály, že je hloupá. Otec šel tedy na ten Jarmok, a když svoje řízení odbyl, koupil pro dobrou vůli a domácí pokoj pastorkyni, co si byla žádala, ač by to byl raději Popelušce dal. Když se domů vracel, šel horou (lesem). V myšlenkách zamorený šel cestou, neohlížeje se ni vpravo, ni vlevo – až tu náhle vrazí do lískového keře a proutek lískový o líce mu zavadí.

Pomněv na svoji dcerušku, utrlh hranu oříšků, aby jí žádost vyplnil. Když domů přišel, běžely dcery vstříc; Dora se hned ptala po jarmočném, ale Popeluška byla jen ráda, že má tatuška doma; ani si na žádost svoji už nevzpomněla, až když otec Doře drahé rúcho a šperk podával a jí hranu lieskovců; s takovou radostí ji přijmula, jako by z ryzého zlata byla.

„Veru máš to vzácný dar!“ smály se jí macocha a sestra, ale Popeluška na ně nedbala a hranočku si za řádky schovala. Druhý den byl svátek a všickni lidé šli do kostela, jen Popeluška doma zůstat musela. Když macochu prosila, aby jí nějaké hábočky dala, aby také do kostela jít mohla, osopila se na ni: „Či ty, hnusná tvár, Popelvár, by si do kostela sa opovážila ísť? Doma zuostaneš; tuto ti práca, a kym domů pridem, nach je to hotovo,“ kázala macocha a sesypavši popel s prosem, s věrtel toho Popelušce k přebírání uchystala.

Když odešli, šla Popeluška plačíc k studní pro vodu, aby se trochu obriadila, dokud by matka domů nepřišla. Jak se do studně nahýbala, tu vypadla jí ze zařadří hranočka oříšků a spadla do studně. I zkríkla uleknutá a o málo že za ní neskočila. „Ach, má milá hranočka, vyjdi že mi von!“ volala žalostně do studně, nahýbajíc se přes vroubení. Jak tak pláče a volá po ztraceném dárku, vylézá ze studně žabka; když až na okraj studně vylezla, na Popelušku se podívala a na studeň oříšek z huby položila. „Ach, ty milá žabičko, moje sestričko, či to mně ten oříšek nesieš?“ zaradovala se Popeluška a po oříšku sahala.

„Tebe ho nesiem, tebe,“ pravila žabička, když oříšek Popelušce na dlaň pustila; „rozlúpni ho, a čo v ňom najdeš, to je tvoje,“ odpoveděla žabka a zpátky do studně skočila. Popeluška ihned oříšek rozloupila, ale div že ho zase do studně nepustila radostným leknutím, když se do něho podívala. Ležely v něm slunéčkové šaty. „Jaj, či je to krása!“ zvolala, „a že to je moje! A či já sa budem znáť do tiech šiat odiať? Nuž ale veď já musím aj prácu zhotoviť,

čo mně macocha uložila!“ zasmutnila se Popeluška, ale jen na okamžení, o chvíli pospíchala s oříškem do izby, a šest holubiček, slítlo se střechy a za ní do izby vletělo. Tři za ni proso z popele vybíraly, tři ji strojily.

Když se umyla a do slunéčkových šatů ustrojila, celá se jásala. Než ji ty tři ustrojily, druhé tři proso z popele vybraly; poděkovala jim Popeluška pěkně krásně, ony ji přes práh vyprovodily a zase na střechu sedly.

„Mlha za mnou, mlha ppredo mnou, slnéčko boží nado mnou!“ pravila, vycházejíc ze vrat, a potom rychle do kostela pospíchala. Jak do kostela vešla, všech očí se po ní obracely a jeden ptal se druhého: „Čo je to za jedna?“ Ale nikdo ji neznal, ani otec, ani macocha, ani sestra ji nepoznali. Byl v kostele také mladý kníže, a ten, co Popeluška do kostela vstoupila, oči s ní nespustil. Když bylo po kostele, v patách šel za ní, ale sotva práh překročila, už jí nebylo. Ptal se kde koho, či je to krásná panna, ale nevěděl mu nikdo pověditi. Umínil si, že si druhou neděli pospíší, aby jí dostřehl. Popeluška, jak před kostel vkročila, pustila mlhu za sebou, mlhu před sebou, a neviděna domů přiběhnouc, svlékla rychle šaty slunéčkové, do oříšku schovala a oříšek u studně pod kámen položila, zavolavši do studně: „Žabičko, moja sestričko, nach že mi na něj pozor daj!“ Potom rychle do chyže běžela, do rezné sukénky se oblékla, hlavu zavázala šedým šatem, a když macocha domů přišla, nebylo ani známky nikde, co se tam dělo, ba macocha se divila, že už Popeluška s prací hotova. Dora o ničem nemluvila než o krásné paničce, co v kostele byla, ale když se jí Popeluška ptala, jaká byla ta panička a odkud, osopila se na ni Dora: „A čože sa ty opovažuješ o něj rozprávěť, ty strapa, paprč ty sa v tvojom popele, to je nie tvoja vec!“ Popeluška věděla víc než oni, ale ani otcí nepověděla, a už nebyla tak smutná jak bývala.

Druhou neděli prosila Popeluška zase macochu, aby ji vzaly do kostela, ale jako vždy tak i tenkrát macocha ji odbyla, že tam nepatří; a davši jí místo kostela přebírat mák z popele, čtvrtci dobré míry, sama do kostela s dcerou odešla. Popeluška, jak macocha paty vytáhla, ihned k studni pospíšila, nemusela ani volati, žabička už na okraji seděla a oříšek druhý na ruku jí položila, řkouc, aby si ho rozloupila, co v něm najde, že její. Po té do studně skočila a Popeluška udivená, „ale sa ja nebudem znáť do tiech šiat odiať. A či vy mně, holubičky, moje sestričky, zase pomuožete?“ „A šest holubiček hned dolů slítlo se střechy a do izby za ní letěly. Tři ji strojily, tři mák z prosa vybíraly. Než ji ty tři ustrojily, druhé tři mák z popele vybraly. Poděkovala jim Popeluška pěkně krásně, ony ji přes práh vyprovodily, a ona pustíc mlhu před sebou, mlhu za sebou, slunéčko nechajíc nad sebou, do kostela pospíchala.

Už ji čekali, a mladý kníže ani dočkati se jí nemohl. Pobožnost jeho za nic nestála. Popeluška se také po něm ohlédla, ale jen tak na půl očka, a jakmile po kostele bylo, rychle ven se brala. Kníže, ač byl tenkrát rychlejší, přece mu pod rukou skoro zmizela. Byl již všecek zarmoucen, že nejen ji zadržeti nemůže, ale ani se dovědět, kdo a odkud by byla. Umínil použití lsti. Popeluška zatím domů pospíchala, šaty pěkně do oříšku uložila, oříšek pod kámen u studně k druhému položila, a než matka přišla, již se zase v popeli paprčila. Tu bylo zase řeči o té krásné paničce a o krásném knížeti, jak se po ní ptá a ji hledá, až Popeluška brzy zčervenala jako růže, brzy zbledla jako lalije, jen že to nikdo pod sivým jejím šátkem neviděl, v němž krásnou svou hlavu zavitou měla. Jakkoli se ale Popeluška zmínila, že by si přála paničku vidět, hned macocha i Dora na ni vyjely jako zmije, že ona toho není hodna.

Přišla třetí neděle, a zase prosila Popeluška, aby ji vzala macecha do kostela, ale macocha jí nečistě vyhřešila, naměřila s půl věrtele popele s laněným semiačkem a přebrat jí to kázala. Popeluška neřekla ani tak, ani tak, nechala macochu s dcerou odejít a sama potom k studni se obrátila, kde ji žabička již čekala, majíc v hubě poslední oříšek. „Rozlúpni ho, čo v ňom najdeš, je tvoje; mňa už viac neuvidíš,“ řekla žabička.

„Ach, ty milá žabičko, moje sestřičko, ako sa já ti odslúžím?“

„My smo ti slúžily za to, že si dobrá k nám bola, a za to aj šťastná budeš!“ a po tých slovoch žabička do studne skočila. Popeluška rozloupila oříšek a byly v něm šaty hvězdičkové, nejnak se zdálo, než jako by ze samých drahých kamenů složený byly.

„Ach, či je to krása!“ zvolala uradovaná, „a či vy mně, holubičky, moje milé sestřičky, pomůžete sa do toho pripraviť?“ „Pomuožeme, pomuožeme, aj prácu ti urobíme, keď si k nám dobrá bola,“ odpoveděly holubičky a slítnuvše se střechy, do izby za ní letěly. Tři vybíraly semínko z pepele, tři ji strojily. Než ji tři ustrojily, druhé tři semínko vybraly. Poděkovala se jim Popeluška co nejpěkněji a slovy: „Mlha za mnou, mlha predó mnou, slnéčko nado mnou!“ vyšla ze dveří a ke kostelu pospíchala. S toužebností očekával mladý kníže, zvědavě ostatní lid, jestli zase krásná panička přijde, a ona tu, hle, neviděna přišla a stojí na své blánce jako ta jasná hvězda zornice, když z večera na obloze zasvitne. Kníže radoval se, že mu tenkrát neujde a Popeluška se několikrát po knížeti ohlédla, myslíc, že je to posledníkrát, co ho vidí. Líbil se jí, a kterak ne, když byl pěkný a všem lidem se líbil. Proto ale přece z kostela pospíchala, jako jindy. Tenkrát ji ale kníže předešel. Jak vyšla z kostela, přistoupil k ní, prose, aby mu zjevila kdo je a mu dovolila domů ji provoditi. Popeluška sama nevědouc proč, nebyla s to promluvit, ačkoliv by ráda byla něco řekla; když ji prosil, aby mu dovolila, jen na dostřelení ji doprovoditi, zavrtěla hlavou, pustila před sebou i za sebou mlhu a před očima mu zmizela. Něco mu ale přece od ní zůstalo a sice malinký její zlatý střevíček uvázl na smole, jíž dal namazati cestu před kostelem, aby utéci nemohla. Neviděvši nastrojenou lest, šlápla na smolu a hned se jí zlatý střevíček zachytil. Nechajíc střevíček na smole, o jednom domů běžela. Sotvaže se svlékla a šaty uložila, už byly macocha i Dora také doma. I vyrozuměla Popeluška z jejich rozprávky, že kníže střevíček její má a že jí to nastrojil schválně; byla by se ráda na něho hněvala, kdyby jí bylo dobré srdce dalo. Mělat' střevíčky jen jediný pár, co byly u slunéčkových šatů, při druhých střevíčků nebylo; bylo jí to tedy dost líto, neboť bez střevíčku nemohla se ani do šatu ustrijit. O nedlouho roznesl se chýr, že kníže od chýže k chýži chodí a že si každá mladá ženská střevíček ten abouti musí; která ho obuje, ta že jeho bude, neboť on prý myslí, že ho jiná abouti nemůže, než ta, které patří.

„A či já ho obujem, mamko?“ ptala se Dora mamy. „Máš velký palec, diouka moja, ale nič se za to nestaraj, keď ti črievic malý bude, muožem palec okresať,“ mínila matka. Když kníže všechny chýže pochodil a nohu nenašel, na kterou by střevíček se byl hodil, přišel naostatek i do chýže, kde Popeluška bydlela. Popeluška také chtěla do izby se podívat, ale macocha ji vyhnala ven a strčila ji pod koryto. Zatím si Dora střevíček obouvala, ale pro palec nemohla ho abouti, teprv když jí mama palec okresala, střevíček obula, ale nemohla v něm bolestí dostúpiti; přece však s velikým namaháním přešla izbu a pak jako Herodiana za stůl sedla. Kníže vida, že má střevíček na noze, nevěda ale, že si proto palec osekati dala, myslel, že to snad přece ona, ačkoliv se nikterak podobou na jeho krásnou paničku neponášela. „A či viac dcer nemáte?“ ptal se ještě jednou matky.

„Nemáme, hiba tu,“ odpoveděla macocha; starý otec rád by byl řekl, že má krásnou dceru, ale bál se ženy. Tu ale kohout v pivovaru zakokrhal: Kikirikí, kikirikí, pekná diouka pod koryty, pluhavá za stolíky! Macocha se na kohouta rozběhla, kníže ale srozuměv, co kohoutek kokrhal, poručil otcí, aby přivedl druhou dceru. I vyvolal otec Popelušku z pod koryta, ona ale utekla dřívě ke studni, že se vřaj umyje. Ale zatím rozluskla oříšek, v němž byly slunéčkové šaty, rychle je přes sebe přehodila, druhé dva oříšky za nádra schovala a o jednom střevíčku šla do izby, kde kníže s nedočkavostí čekal upopelené, jak mu otec řekl, děvče. Tu hle, div a radost, neznámá krásná panička sama do dveří vchází, a všickni poznají teprv Popelušku. Starý otec zaplakal radostí nad svojí Popeluškou, kníže ale hned k ní

přistoupil, za ruku ji uchopil a více ji pustiti nemínil. Dora a macocha vztekem sršely, dokonce když Popeluška vypravovala, kterak k šatům přišla. Doře střevíc svlékli a Popelušce obuli, které byl na nohou, jako by ho na ni ulil. Kníže hned prosil, aby za něho šla, lepší ženy přát si nemohl. Popelušce líbil se mladý kníže zrovna dost, otec též rád je požehnal, byli tedy svoji. Když Popeluška do vozu sedala, ohlédla se ještě jednou k studni, děkujíc dobré žabičce, kohoutek ale a holubičky, když Popeluška ze vrat vyjížděla, schytily se na křídla a letěly s ní, kohoutek sedl na vůz, holubičky poletovaly nad vozem. Starého otce vzal kníže také s sebou, a v pusté chyžici zůstala zlá macocha a hrdá Dora opuštěny a samy, bez lásky a bez radosti

Zdroj: <http://www.muzeumbn.cz/bozena-nemcova/dilo-bozeny-nemcove/o-popelusce.html>

Stránka byla naposledy editována 9. 7. 2007.

Příloha č. 5

Ch. Perrault – Červená karkulka

Bylo jednou jedno venkovské děvčátko, hezčího neznal svět. Matka z toho rozum ztrácela a což teprve babička! Ta dobrá duše jí dala ušít červený čepeček, který jí tak hezky slušel, že jí nikdo neřekl jinak než Červená karkulka.

Jednou matka napekla koláčů a řekla: „Jdi se podívat, jak se vede babičce, doslechla jsem se, že stůně. Doneseš jí koláč a hrneček másla.“

Červená karkulka se hned sebrala a vydala se k babičce, která ostávala v druhé vsi. Jak tak šla lesem, potkala kmotra vlka a ten měl velkou chuť ji sníst. Ale netroufal si, nablízku v lese byli dřevorubci. Ptal se jí, kam jde. Nevědouc, že je to na pováženou, takhle se zastavit s vlkem a dát se s ním do řeči, ubohé dítě odvětilo: „Jdu navštívit babičku, nesu jí od maminky koláč a hrneček másla.“

„Bydlí daleko?“ ptal se vlk.

„Ó ano,“ řekla Červená karkulka, „až tamhle za tím mlýnem, v chaloupce na kraji vsi.“

„Dobrá,“ pravil vlk, „chci ji také navštívit, tuhle tudy se dám já a tam tudy půjdeš ty; uvidíme, kdo tam bude dřív.“

Vlk se, co mu nohy stačily, pustil do běhu nejkratší cestou a děvčátko se dalo tou nejdelší. Aby si krátilo dlouhou chvíli, trhalo oříšky, honilo se za motýly a sbíralo kdejaký kvítek na kytíčku.

Vlk byl za chvíličku u babiččiny chaloupky. Klepy, klep – zaklepá.

„Kdo je to?“

„Vaše vnučka, Červená karkulka,“ řekl vlk změněným hlasem, „nese vám od maminky koláč a hrneček másla.“

Babička dobráčka – zrovna ležela v posteli, nebylo jí docela dobře – zavolala: „Zatáhni nahoru, otevřeš závoru.“

Vlk zatáhl provázkem nahoru a dveře se otevřely. Vrhł se na stařenku a naráz ji sežral, protože už tři dny neměl nic v hubě. Potom zavřel dveře, lehl si do babiččiny postele a čekal na Červenou karkulku. Ta za chvíli zaklepala na dveře – klepy, klep.

„Kdo je to?“

Když Červená karkulka zaslechla vlkův hrubý hlas, lekla se zprvu, ale pak ji napadlo, že je babička nastuzená, a odpověděla: „Vaše vnučka, Červená karkulka, nese vám od maminky koláč a hrneček másla.“

Vlk trochu tišším hlasem zavolal: „Zatáhni nahoru, otevřeš závoru.“

Červená karkulka táhla provázkem nahoru a dveře se otevřely. Jak ji viděl vlk vejít, přitáhl si na nos peřinu a řekl: „Dej koláč a hrneček s máslem na truhlu a pojď si ke mně lehnout.“

Červená karkulka se svlékla a šla si lehnout do postele. Náramně ji zarazilo, jak divně babička vypadá, když není ustrojena.

Řekla jí: „Babičko, vy máte velké ruce!“

„To abych tě mohla lépe obejmout, dceruško!“

„Babičko, vy máte velké nohy!“

„To aby se mi lépe běhalo, děťátko!“

„Babičko, vy máte velké uši!“

„To abych lépe slyšela, děťátko!“

„Babičko, vy máte velké oči!“

„To abych tě lépe viděla, holčičko!“

„Babičko, vy máte velké zuby!“

„To abych tě mohla sníst!“

A když to řekl, zlý vlk se vrhl na Červenou karkulku a sežral ji.

Naučení:

Zde vidíte, co zlého potkává děti, a zvláště krásky, ty milé dívky hodné lásky, když smí je oslovit kdejaký ohava, a že nic zvláštního to není, že slouží vlku k nájedení. Vlk, povídal jsem, vlci však mohou být přece rozmanití: někteří, než svou kořist chytí, jsou roztomilí bůhvíjak, úslužní, milí, krotcí tak, jdou za mladými slečinkami, pozor! až do domu, až do ložnic jdou s vámi. Ach, běda děvčátku či slečně, neví-li, že nejhorší jsou tihle zdvořilí!

Zdroj: PERRAULT, Ch., Pohádky matky Husy. Praha: Albatros, 1972. s. 93-97.

Příloha č. 6

Bratři Grimmové – Červená karkulka

Byla jednou jedna milá malá dívka a tu měl rád každý, kdo se na ni jenom podíval. Nejraději ze všech ji měla její babička, která nevěděla, co by děvčátku samou láskou měla dát. Jednou jí dala karkulku z červeného sametu, a protože čepeček dívence tolik slušel a ona už nic jiného nechtěla nosit, začali ji říkat Červená karkulka. Jednoho dne jí maminka řekla: „Pojď, Karkulko, tadyhle máš kus koláče a láhev vína, odnes to babičce. Je nemocná a zesláblá, jistě ji to posílí. Vyprav se na cestu, než bude horko, a až budeš venku, jdi hezky rovnou a neodbíhej z cesty, nebo bys upadla a rozbila bys láhev a babička by neměla nic. A až vejdeš k ní do světničky, nezapomeň pěkně pozdravit a nerozhlížeš se nejdříve po všech koutech.“

„Já to všechno dobře udělám,“ řekla Červená karkulka mamince a dala jí na to ruku. Ale babička bydlela venku v lese, půl hodiny cesty od vsi. A jakmile Karkulka zašla do lesa, potkala vlka. Nevěděla, jaké je to zlé zvíře, a proto se ho nebála. „Dobrý den, Červená karkulko,“ řekl jí vlk. „Pěkně děkuju, vlku.“ – „Kampak jdeš tak časně zrána, Karkulko?“ – „K babičce.“ – „A co to máš pod zástěrkou?“ – „Koláč a víno. Včera jsme u nás pekli a tak nesu něco na zub babičce, je nemocná a slabá, a tohle ji posílí.“ – „Kdepak bydlí tvoje babička, Karkulko?“ – „Ještě dobrou čtvrt hodinku cesty v lese, pod těmi duby, tam má domek. Pod ním jsou keře lískových oříšků, to jistě víš,“ řekla Karkulka. Vlk si pomyslí: „Ta malá holčička, to by bylo křehké sousto, ta bude jistě chutnat líp než stará babička. Musíš to dobře vychytračit, abys dostal obě.“ Chvilku šel vedle Karkulky a pak řekl: „Podívej, Karkulko, jaké hezké květiny tu kolem rostou, pročpak se nerozhlídněš? Myslím, že ani neslyšíš, jak krásně zpívají ptáci. Jdeš tak rychle, jako bys pospíchala do školy, a přece je v lese tak krásně!“

Červená karkulka se pořádně rozhlédla, a když viděla, jak tančí sluneční paprsky korunami stromů a jak je všude plno krásných kvítků, pomyslí si: „Kdybych tak babičce natrhala pěknou kytičku, jistě by z ní taky měla radost. Je ještě tak brzy, že přijdu včas, i když to udělám.“ Odběhla z cesty do lesa a začala hledat květiny. A pokaždé když nějakou utrhla, zdálo se jí, že kousek dál roste krásnější, a běžela pro ni a tak zacházela stále hlouběji do lesa. A vlk šel zatím rovnou cestou k babiččinu domku a zaklepal na vrátka. „Kdopak to ke mně jde?“ – „To jsem já, Karkulka, nesu koláč a víno, otevři mi!“ – „I jen zmáčkni kliku,“ zvolala babička, „jsem moc slabá a nemohu vstát.“ Vlk stiskl kliku, dveře povolily a on vešel a bez jediného slova šel rovnou k babiččině posteli a babičku spolkl. Pak si oblékl její šaty, nasadil si její čepec, lehl si do její postele a zatáhl záclony.

Karkulka zatím hledala květiny, a když už jich měla tolik, že je nemohla v ruce udržet, vzpomněla si zase na babičku a šla rovnou k ní. Podívala se, že jsou vrátka otevřená, a když vešla do světnice, připadala jí to tam tak divné, že si pomyslí: „Ach božínku, jaký to mám dneska divný strach, jindy jsem přece u babičky tak ráda.“ – „Dobré jitro, babičko!“ zavolala, ale nedostala žádnou odpověď. Přistoupila tedy k posteli a odhrnula záclonky. Babička tam ležela, čepec měla stažený hluboko do obličeje a vypadala tak divně. „Ach babičko, jaké to máš veliké uši!“ – „To abych tě lépe slyšela.“ – „Ach babičko, jako to máš veliké oči!“ – „To abych tě lépe viděla.“ – „Ach, babičko, jaké to máš velikánské ruce!“ – „To abych tě lépe chytila.“ – „Ale babičko, jakou to máš hrozně velikánskou pusou!“ – „Abych tě lépe spolkla!“ A sotva tohle vlk dořekl, jedním skokem vyskočil z postele a ubohou Karkulku schlamstl.

Když vlk utišil své laskominy, lehl si zase do postele, usnul a začal hrozně chrápat. Kolem domku šel zrovna myslivec a pomyslel si: „Ta stařenka tam tolik chrápe, musíš se podívat, jestli jí nic neschází.“ Vešel do světničky, a když přišel až k posteli, uviděl, jak tam leží vlk. „Tak tady tě mám, ty starý hříšníku,“ řekl. „Už dlouho jsem tě hledal.“ Chtěl zamířit a vlka zastřelit, tu ho ale však napadlo, že vlk možná sežral babičku a že by ji ještě mohl zachránit. Proto nevystřelil, ale vzal nůžky a začal spícímu vlkovi párat břicho. Sotva několikrát stříhl, viděl, že se tam začervenala dívčina čapka, a jakmile zastříhl ještě párkrát, dívka vyskočila a zvolala: „To jsem se ale polekala, v tom vlkově břiše je hrozná tma!“ A za ní se dostala ven i stará babička a sotva popadala dech. Ale Karkulka rychle nanosila velké kameny, těmi naplnila vlkovi břicho. Když se probudil, chtěl utéci, ale kameny byly tak těžké, že vlk klesl k zemi a byl mrtev.

Všichni tři se z toho radovali. Myslivec mu stáhl kůži a odešel s ní domů, babička si pochutnala a na koláči a vypila víno, které jí Červená karkulka přinesla a hned se jí vrátila síla. A Červená karkulka si umínila: „Už nikdy nebudeš běhat sama z cesty do lesa, když ti to maminka zakáže.“

Vypráví se také, že jednou, když Karkulka zase nesla babičce napečené koláče, přitočil se k ní jiný vlk a chtěl ji odlákat z cesty do lesa. Ale Karkulka se nedala a šla rovnou cestou za babičkou a řekla jí, že potkala vlka, který jí přál dobrý den, ale z očí mu přitom nic dobrého nekoukalo. „Kdyby to nebylo na široké cestě, jistě by mě byl sežral.“ – „Pojď,“ řekla babička, „zamkneme dveře, aby nemohl dovnitř.“ Brzy nato vlk zaklepal a volal: „Otevři, babičko, jsem Červená karkulka a nesu ti napečené koláče!“ Ale babička s Karkulkou byly zticha a dveře neotevřely. Tu šedivý vlk několikrát oběhl domek a konečně vyskočil na střechu a chtěl počkat, až se bude Karkulka večer vracet domů, aby se pak za ní mohl připlížit a ve tmě ji sežrat. Ale babička věděla, co má vlk za lubem. Před domkem bylo veliké kamenné koryto a babička řekla děvčátku: „Vezmi tenhle hrnec, Karkulko, včera jsem vařila klobásy, vylij tu vodu z nich do koryta.“ Karkulka nosila tak dlouho vodu, až byla veliká kád' plná. Vůně klobás zavanula vlkovi pod čenich a on zavěšil, pohlédl dolů, a potom tak natáhl krk, že se na střeše už neudržel, ztratil rovnováhu a klouzal dolů. A sklouzl se střechy rovnou do toho velkého koryta a utopil se tam. A Červená karkulka pak vesele odešla domů a nikdo jí už cestou neublížil.

Zdroj: GRIMM, J., GRIMM, W., Německé pohádky. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961. s. 100-102.

Příloha č. 7

K. J. Erben – Červená karkulka

Jednou bylo malé sličné děvčátko, které každý miloval, jakmile je uviděl, nejraději pak je měla babička; nevěděla, co by jen milému děvčátku z lásky darovala. Jednou mu nadělila čepeček z červeného sametu, a poněvadž mu tak dobře slušel a ono také nic jiného na hlavě nosit nechtělo, pojmenovali je „Červená karkulka“. Jednou řekla matka Červené karkulce: „Běž, tu máš koláč a láhev vína, dones to babičce, je nemocná a slabá, to ji posilní. Ale buď hodná, neohlížej se po všem, když přijdeš do jizby, a nezapomeň dát „dobrýtro“. Také si dej pozor, cokoliv mluvíš, a na cestu koukej, abys ze silnice nesešla, sic upadneš a rozbiješ láhev, a churavá babička by potom nic neměla.“ Červená karkulka odpověděla: „Chci to vše dobře obstarati,“ a podala mamince na to ruku.

Babička pak bydlela v hlubokém lese, půl hodiny od vsi. Když Karkulka přišla do lesa, potkala vlka. Ale ona nevěděla, jaké je to zlé zvíře, a nebála se ho. „Pomáhej Bůh, Červená karkulko,“ řekl. „Díky Bohu, vlku!“ — „Kam tak ranně, Červená karkulko?“ — „K babičce.“ — „Co máš ve svém košíku?“ — „Koláč a víno; včera jsme pekli, stará a slabá babička musí se jednou dobrého najíst a se tím posilnit.“ — „Kde bydlí tvoje babička, Červená karkulko?“ — „Ještě dobrou čtvrt hodiny tam v lese, pod těmi třemi velkými duby, tam stojí její dům, hlouběji je lesní houšť, to se už vyznáš,“ řekla Červená karkulka. Vlk si pomyslel: „To mladé, buclaté děvčisko bude tučný kousek, ten bude lépe chutnat, nežli ta stará; musíš pak to chytře zavést, abys obě chytil.“ Chvilí šel s Karkulkou, potom řekl: „Karkulko, podívej se jen, jak krásně kvetou všude květiny, proč si jich nevšímáš? Mně se zdá, že ani neslyšíš, jak líbezně ptáčekové zpívají? Jdeš tak pro sebe jako bys šla do školy a přece je tu tak vesele v háji.“

Karkulka pozvedla oči a když viděla, jak se lesknou slunečné paprsky nad vršky stromovými a vše kolem ní kvete a voní, myslila si: „Když babičce ještě vonnou kytici sebou přinesu, ta ji také rozveselí; vždyť je ještě dost brzo, jistě k ní dojdu v čas,“ a na to skočila do podhájí a trhala květiny. A když utrhlala jednu, zdálo se jí, že ta dál rostoucí je ještě hezčí, a tak běžela tam a běžela vždy dál a dál do lesa. Vlk pak šel rovnou cestou k babičce a zaklepal na dvěře. „Kdo tam je?“ — „Karkulka, která ti nese koláč a víno, otevři!“ — „Tluč na závoru,“ zvolala babička; „jsem tak slabá, že nemohu vstáti.“ Vlk odstrčil závoru, vstoupil do vnitř a šel, ani slova nemluvě, k posteli babiččině a sežral ji. Pak vzal si její šaty, oblékl se, dal si čepec na hlavu, lehl si do její postele a zatahl záclony.

Zatím Karkulka běhala po květinách, a když jich měla tolik, že už nemohla více unést, přišla jí zase babička na mysl, a teď šla rovnou cestou k ní. Bylo jí podivno, že byly dvěře až do kořán otevřené, a když vstoupila do pokoje, bylo jí nějak teskno a vše zdálo se jí nějak bídné a pomyslela si: „Oh, ty můj Bože, jak je mi dnes tak teskno a jindy jsem přece tak ráda u babičky!“ A pozdravila: „Dobré jitro!“ ale nedostala žádnou odpověď. Na to šla k posteli, roztáhla záclony. Tam ležela babička a měla čepec do tváře posunutý a vypadala tak divně. „Babičko, co máš tak dlouhé uši.“ — „Abych tě lépe slyšela!“ — „O babičko, co máš tak veliké oči!“ — „Abych tě lépe viděla!“ — „O babičko, co máš veliké ruce!“ — „Abych tě lépe chytiti mohla.“ — „Ale babičko, co máš tak strašně veliká ústa!“ — „Abych tě lépe sežrat mohla!“ v tom vyskočil vlk najednou z postele na ubohou Karkulku a sežral ji.

Když vlk svou žravost upokojil, lehl si do postele, usnul a začal nadmíru chrápati. Šel pak tam právě myslivec mimo a myslel si: „Jak by mohla stará ženská tak chrápati? musím se podívat, co to je.“

Vstoupil do pokoje a pohlédl do postele, tam ležel vlk. „Našel jsem tě konečně, starý lupiči!“ řekl, „již dávno tě hledám.“ Již chtěl pušku přiložit, ale pomyslel si, jestli vlk babičku nesežral, že by ji bylo možno ještě zachránit. Proto nestřelil, ale vzal nůžky a spícímu vlku počal párat břicho. Když několikrát stříhnul, vidí Červenou karkulku, a ještě několikrát stříhl, až vyskočila Červená karkulka a volala: „O jak bylo mi úzko a jaká tma byla ve vlkově břichu!“ A potom přišla také stará babička ještě živá ven, ale ledva mohla dýchat. Karkulka teď běžela pro veliké kameny, těmi naplnili vlkovi břicho, a když se vzbudil, chtěl rychle vyskočit a uprchnouti, ale kameny byly tak těžké, že padl na zem a do smrti se zabil. Z toho měli všichni tři radost, myslivec vzal si vlčí kůži, babička snědla koláč a vypila víno, které jí Karkulka přinesla a tím se zas posilnila. Karkulka pak si myslela: „Jak živa se už neuchýlím z cesty do lesa, jak to maminka kázala!“

Zdroj:

http://cs.wikisource.org/wiki/Vybran%C3%A9_b%C3%A1je_a_pov%C4%Bst%C3%A1rodn%C3%AD_jin%C3%BDch_v%C4%Btv%C3%AD_slovansk%C3%BDch/%C4%8Cerven%C3%A1_karkulka

Stránka byla naposledy editována 22. 2. 2007